

Kronika Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku za czas od chwili jej powstania do końca 1952 roku autorstwa Adama Dobrowolskiego

Dominik Bień | Uniwersytet Gdański

Wstęp

Słowa kluczowe:
Państwowa
Wyższa Szkoła
Pedagogiczna,
szkolnictwo wyższe,
historia UG,
Adam Dobrowolski

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Gdańsku powstała z Pedagogium (1945–1946) i w pierwszych latach istnienia (1946–1952) nosiła nazwę Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna. W 1970 roku wraz z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Sopocie weszła w skład Uniwersytetu Gdańskiego.

Keywords:
higher education,
the history of UG,
State Higher
Pedagogical School
in Gdańsk
Adam Dobrowolski

Celem WSP w Gdańsku (podobnie jak innych szkół tego typu w kraju) było przygotowanie nauczycieli do pracy dla Polski Ludowej. Podczas wojny śmierć poniosło wielu pedagogów, zarówno tych z wykształceniem wyższym, jak i absolwentów seminariów nauczycielskich, tym samym należało uzupełnić braki.

Kształcenie nauczycieli wiązało się również z nadaniem ich pracy odpowiedniego profilu ideologicznego i przychylnego stosunku do nowego ustroju oraz obozu rządzącego. Miało to odróżniać absolwentów Wyższych Szkół Pedagogicznych od ich rówieśników z uniwersytetów, których ukształtowana przed wojną kadra była nieprzychylna lub co najmniej neutralnie nastawiona wobec niektórych posunięć nowej władzy¹. Nauczyciel miał być swojego rodzaju pasem transmisyjnym dla idei socjalistycznych do szkół Polski Ludowej.

Poziom nauczania nie był wysoki, zdaniem Romany Miller (1961) „siatka godzin i dobór wykładawców był na miarę szkoły średniej”. Kazimierz Mężyński wspomina o przeciążeniu siatki zajęć i wprost stwierdza, że „tak zorganizowana szkoła była dziwołaniem” (Mężyński 1961). Dodatkowy wpływ na program zajęć i kształcenie miały

¹ Początkowo Wyższe Szkoły Pedagogiczne kształciły nauczycieli dla szkół powszechnych. Od 1949 roku nadano ich absolwentom uprawnienia do kształcenia również w szkołach średnich i liceach pedagogicznych (zob. Grzybowski 2010: 12).

zawirowania prawne: „długo toczył się spór o istnienie takiego typu szkoły, jak WSP. W czasie, gdy władze się spierały, pracownicy WSP z roku na rok nie mieli pewności, czy będą mieli dalej gdzie pracować. Nie były ustalone ich funkcje ani czas trwania umowy o pracę. Ministerstwo Oświaty tytułowało nas rozmaicie: profesorami, wykładowcami, nauczycielami. Dopiero Ustawa o Szkolnictwie Wyższym ustaliła zrównanie WSP z Uniwersytetami i drogi stabilizacji kadry” (Miller 1961).

Wydaje się, że przyznanie absolwentom praw do nauczania w szkołach średnich (ale również zlikwidowanie dwukierunkowej specjalizacji prowadzącej do przeciążenia programów studiów) przyniosło pozytywne efekty dla poziomu prowadzonych zajęć. Dodatkowo zatrudniono pracowników z innych uczelni akademickich, co mogło wpłynąć na wzrost poziomu kształcenia gdańskiej WSP (zob. Grzybowski 2010: 150–151).

Kolejne zmiany kadrowe przeprowadził mianowany w 1952 roku na stanowisko prorektora (a później pełniący obowiązki rektora w latach 1952–1956) Roman Czernecki, który w myśl wytycznych ministerialnych doprowadził do zwolnienia pracowników „«ideologicznie i politycznie słabych»” i „«luźno związanych z uczelnią»” (Grzybowski 2010: 168). Zwolnienia dotknęły wielu pracowników związanych z innymi uczelniami (między innymi Romana Pollaka, Bronisława Włodarskiego, Zdzisława Pazdra).

Wiele problemów wiązało się z brakiem odpowiednich pomieszczeń (sytuacja poprawiła się po przeniesieniu szkoły do gmachu przy ulicy Sobieskiego 18, ale nadal była daleka od ideału²), wyposażenia pracowni i laboratoriów oraz biblioteki.

Dalekie od ideału były również warunki życia pierwszych studentów, zamieszkiwali w Krzaczastym Młynie, skąd pieszo musieli przemieszczać się na zajęcia. Funkcjonowały wówczas internaty – męski i żeński. Wydaje się, że w żeńskim panowały lepsze warunki (wyższy budynek z fundamentami, gdzie aktualnie mieści się dyrekcja gdańskiego ogrodu zoologicznego) niż w męskim (parterowy barak, w którym później mieściła się małpiarnia). Kazimierz Badziąg (2005: 38–39) wspomina: „[...] mieszkanie w Krzaczastym Młynie zmuszało [...] do wczesnego wstawania. Szczególnie zimą, kiedy to musieliśmy zdobywać opał. Chodziliśmy z toporkiem do lasu już o godzinie 6 rano, a często nawet wcześniej, gdy nasz żelaźniak – nasza kochana koza – wystygł. W pokoju temperatura spadała poniżej zera”.

Z drugiej strony uczelnia oferowała dużą liczbę stypendiów oraz stołówkę, co pozwalało na zaspokojenie potrzeb materialnych podczas studiów (Widernik 1980: 27–28).

Zawartość tekstu

Kronika PWSP w Gdańsku liczy 26 stron maszynopisu i obejmuje lata 1945–1952. Poza tekstem zwartym dotyczącym dziejów uczelni w skład maszynopisu wchodzi spisy

² Szkoła przeniosła się do Wrzeszcza w styczniu 1948 roku, ale jeszcze przez półtora roku budynek był dzielony z Liceum Spółdzielczym (Andrzejewski 2006: 37).

absolwentów w podziale na poszczególne lata oraz sekcje/wydziały. Z powodu ich objętości (około jedenastu stron) zdecydowano się na rezygnację z ich publikacji.

Poniższy dokument przedstawia dosyć szczegółowo pierwsze lata funkcjonowania PWSP w Gdańsku, koncentrując się przede wszystkim na sprawach:

- organizacyjnych (związanych z budynkami uczelni, decyzjami ministrów i kolejnych rektorów, administrowaniem uczelnią, przynależnością do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i tym podobne),
- kadrowych (spis wykładowców w poszczególnych latach, wysokość pensum dydaktycznego),
- studenckich (spis absolwentów, wiek, działalność organizacji młodzieżowych i tym podobne),
- kształcenia (siatki zajęć, rodzaje zajęć, liczba godzin, specjalizacje).

Powyższa kategoryzacja jest oczywiście umowna, ponieważ wiele przytoczonych informacji można przypisać do jednej, dwóch lub więcej kategorii.

Adam Dobrowolski

Autorem tekstu jest prawdopodobnie³ Adam Dobrowolski, filolog polski, rektor WSP w Gdańsku w latach 1948–1952. O Dobrowolskim niewiele wiadomo, wspomina o nim Marek Andrzejewski (2006), jako o osobie, która pomimo przynależności do PZPR i Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej⁴ nie zyskała uznania w oczach władz. Grzybowski (2010: 169) rozjaśnia problem braku akceptacji i wiąże go z weryfikacją kadr przeprowadzoną w 1952 roku przez Wydział Kadr i Oświaty PZPR oraz Ministerstwo Oświaty. Dokonujący weryfikacji zarzucili rektorowi „niedocenie [..] zadań, stojących przed WSP; poświęcanie szkole zbyt mało czasu i pracy; biurokratyczny styl działania, wyrażający się w korespondencyjnym porozumiewaniu się z dziekanami”. Zarzuty dotyczyły również słabości Związku Młodzieży Polskiej⁵ oraz obecności dewocjonaliów w pokojach studentek.

Na podstawie zebranych informacji trudno ocenić Dobrowolskiego w roli rektora, raczej nie był aparatchykiem zaangażowanym w pełni w budowę nowego systemu bez względu na koszty. Świadczy o tym może choćby zatrudnienie

³ Maszynopis nie jest podpisany, ale sąsiaduje z pismem z dnia 19 lipca 1958 roku skierowanym przez Adama Dobrowolskiego do Rektora WSP w Gdańsku, w którym autor pisze o przesłaniu w załączeniu drugiego egzemplarza opracowanej przez siebie kroniki PWSP (Dobrowolski 1958).

⁴ Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – stowarzyszenie istniejące w latach 1944–1991, zajmujące się organizacją imprez propagandowych oraz promocją kultury rosyjskiej i radzieckiej. W 1991 roku przekształcone w Stowarzyszenie Polska–Rosja.

⁵ Związek Młodzieży Polskiej – organizacja młodzieżowa istniejąca w latach 1948–1957, której celem była realizacja w stosunku do młodzieży polityki PPR, a później PZPR, opartej na kształtowaniu w myśl obowiązującej ideologii. Członkowie ZMP brali udział w wielu przedsięwzięciach, takich jak realizacja planu sześcioletniego, kolektywizacja wsi, organizacja imprez propagandowych i tym podobne.

profesorów uniwersyteckich, których trudno posądzić o ideologizację prowadzonych zajęć, jak również opinia komisji oceniającej, która przeprowadziła weryfikację kadr w 1952 roku. Brakuje na jego temat jednoznacznie negatywnych opinii również ze strony współpracowników i studentów, czego nie można powiedzieć o jego następcy, którego ocena była dużo surowsza (Grzybowski 2010: 180–181).

Stan badań dotyczących PWSP i WSP

W sposób szczegółowy historia jednej z poprzedniczek Uniwersytetu Gdańskiego została opisana przez Mieczysława Widernika (1980). Publikacja *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Gdańsku w latach 1946–1970* podzielona jest na podrozdziały: powstanie i rozwój organizacyjny WSP; działalność dydaktyczno-wychowawcza WSP; kadra WSP; działalność ideologiczno-polityczna WSP. Autor przeprowadził szczegółową kwerendę dotyczącą działalności WSP, przytacza sporo statystyk dotyczących liczby studentów na poszczególnych latach, wydziałach i trybach studiów; stopni i tytułów kadry naukowej i tym podobne.

W publikacji brakuje krytycznego podejścia do spraw politycznych – o ile taka refleksja występuje w odniesieniu do pierwszej połowy lat pięćdziesiątych („W całej swej działalności organizacja partyjna nie ustrzegła się od błędów i wypaczeń kultu jednostki. Nie przestrzegała zasad demokracji wewnątrzpartyjnej, krępowała krytykę oraz swobodę dyskusji politycznej i naukowej. Swym autorytetem akceptowała jawne łamanie praworządności w życiu codziennym szkoły” [Widernik 1980: 36]), o tyle o wydarzeniach marcowych w 1968 roku nie ma już mowy⁶.

Niezwykle istotna dla badań nad WSP w Gdańsku jest praca Romualda Grzybowskiego *Wyższe Szkoły Pedagogiczne w Polsce w latach 1946–1956* (2010), gdzie autor zestawia dzieje i poszczególne aspekty funkcjonowania wszystkich Wyższych Szkół Pedagogicznych w Polsce. Kolejne rozdziały dotyczą: powstania szkół pedagogicznych na tle rodzących się koncepcji kształcenia w szkołach podstawowych, średnich i uczelniach; ich rozwoju i przekształceń w związku z czynnikami politycznymi i społecznymi; sytuacji kadrowej w aspektach doboru i wpływu ideologii na dobór; rozwoju naukowego; sytuacji materialnej omawianych szkół, w tym: sytuacji lokalowej, wyposażenia bibliotek i laboratoriów, dostępności internatów i stołówek; dydaktyki na studiach dziennych i zaocznych; działalności wychowawczej pod kątem obowiązującej ideologii oraz działalności organizacji młodzieżowych. Praca oparta jest na dużej liczbie źródeł archiwalnych, ale siłą rzeczy tylko jej część dotyczy WSP w Gdańsku.

Poza wymienionymi pracami monograficznymi ukazało się kilka artykułów dotyczących WSP w Gdańsku. Początki funkcjonowania gdańskiej WSP opisane zostały w artykule *Okoliczności powstania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku i rozwój jej infrastruktury w latach 1946–1949* (Grzybowski 1998a). O sytuacji kadrowej traktuje tekst

⁶ Jego praca została wydana w 1980 roku, kiedy na próby obiektywnej analizy wybuchów społecznych w PRL nie można było sobie jeszcze pozwolić (zob. Eisler 2008: 17).

Dobór i wymiana kadry nauczycielskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku w latach 1946–1956 (Grzybowski 1998b). Mieczysław Gulda wykorzystał badania prowadzone w gdańskiej WSP do analizy procesu przystosowania do roli studenta (Gulda 1971).

Część badaczy zajęła się działalnością poszczególnych jednostek uczelni, nie odnośząc się do niej jako całości. Rozwój badań i studiów geograficznych (również prowadzonych w WSP) został przybliżony w publikacji *70 lat gdańskiego ośrodka geograficznego. Teraźniejszość i przeszłość* (Wendt, red., 2016). Jacek Taraszkiewicz opisuje *Kierunki badań w Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego w latach 1953–2001* (2001: 50–56). Zbigniew Opacki omawia kwestię obecności problematyki rosyjskiej w badaniach historyków gdańskiego środowiska naukowego (Opacki 2015: 115–126).

Poza artykułami naukowymi wydawane były publikacje o charakterze wspomnieniowym (Badziąg 2005; Czarnik 2005, Rogowska-Cybulska 2006). Wydają się one szczególnie cenne ze względu na przybliżenie życia codziennego studentów i pracowników WSP, którego to aspektu brakuje w publikacjach naukowych.

Analiza dotychczasowych publikacji pozwala wskazać na ewentualne kierunki badań, które pozwoliłyby na uzupełnienie niedostatecznej wiedzy dotyczącej WSP w Gdańsku.

Wydaje się, że występują spore braki co do danych biograficznych o poszczególnych pracownikach i profesorach. Część informacji można znaleźć w rozproszonych artykułach *pro memoria* poświęconych poszczególnym badaczom. Pomocne w temacie (szczególnie w badaniach nad latami 1946–1952, kiedy wielu pracowników z Torunia dojeżdżało do Gdańska na wykłady kontraktowe) są również biogramy pracowników UMK w Toruniu wydane z okazji pięćdziesięciolecia uczelni (Kalembka, red., 1995). Istotne materiały można również znaleźć w archiwum Uniwersytetu Gdańskiego oraz Archiwum Państwowym w Gdańsku.

Kolejny obszar wymagający uwagi dotyczy życia codziennego studentów i pracowników WSP. Interesujące byłoby opisanie ich codziennych problemów zarówno pod kątem materialnym, jak i społecznym. Odpowiedzi na pytania o poziom życia, codzienne wyżywienie, dostęp do dóbr kultury, przynależność do organizacji politycznych i młodzieżowych, poglądy na zmiany zachodzące w kraju i tym podobne mogłyby pozwolić na stworzenie portretów studenta i pracownika WSP w Gdańsku.

Sporo o funkcjonowaniu WSP mogłyby powiedzieć akta zgromadzone w IPN. Kwerenda wybranych materiałów mogłaby wskazać na nastroje panujące wśród studentów i pracowników w związku z umacnianiem się władzy ludowej oraz opisać ich stosunek do poszczególnych wydarzeń przełomowych w PRL (październik 1956, marzec 1968).

Kronika Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku za czas od chwili jej powstania do końca 1952 roku⁷

Nie umilkły jeszcze w pełni odgłosy działań, nie przestały dymić zgliszcza, kiedy na terenie odzyskanego Gdańska już w pierwszych dniach kwietnia 1945 roku zjawili się ludzie grupy operacyjnej Ministerstwa Oświaty oddani do dyspozycji pełnomocnika rządu. Zadaniem ich było zorganizowanie i uruchomienie na tym terenie szkolnictwa. Wśród ludzi tych był również – delegowany przez ówczesnego ministra Oświaty i pełnomocnika tymczasowego rządu na województwo krakowskie, dra Stanisława Skrzyszewskiego⁸ – dr Jan Schwarz⁹, pełniący funkcję zastępcy kuratora okręgu szkolnego gdańskiego. On też – zgodnie z decyzją ówczesnego Kuratorium, po zaangażowaniu ob. dr Romany Miller¹⁰, przedwojennej nauczycielki pedagogium w Warszawie, i ob. inż. Marii Krynickiej¹¹, przedwojennej nauczycielki pedagogium w Toruniu, a także ob. dra Józefa Staszewskiego¹² i kilku innych osób – przystąpił do zorganizowania dwuletniego pedagogium w Oliwie, na które uzyskał pomieszczenie na parterze V gimnazjum i liceum im. Stefana Żeromskiego przy ulicy Polanki 130.

Ogłoszono zapisy na trzy wydziały, a mianowicie: Humanistyczny, Geograficzno-Przyrodniczy i Matematyczno-Fizyczny. Słuchaczami tej szkoły była młodzież z różnych terenów Polski w wieku od osiemnastu do 35 lat. Przygotowanie jej było dość różnorodne. Byli to absolwenci liceów ogólnokształcących, średnich szkół zawodowych różnych typów, słuchacze z maturami zweryfikowanymi, jak również ludzie, którzy przed wojną rozpoczęli studia wyższe. Ci ostatni zgrupowani zostali na drugim roku, a cechowało ich to, że pragnęli jak najspieszej zdobyć zawód. Większość słuchaczy drugiego roku stanowili przeważnie słuchacze przedwojennego pedagogium w Toruniu. Rozdział słuchaczy na wydziały kształtował się następująco: na

⁷ Maszynopis znajduje się w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego w Czytelnicy Zbiorów Specjalnych (sygn. Dokum/2). W związku z trwającymi badaniami biograficznymi nad pracownikami WSP w Gdańsku części nazwisk nie opatrzone przypisem biograficznym. Tekst oryginalny nieznacznie poprawiony i ujednoczony.

⁸ Stanisław Skrzyszewski (1901–1978) – działacz komunistyczny, minister oświaty (1944–1945), ambasador RP w Paryżu (1945–1947), ponownie minister oświaty (1947–1950), minister spraw zagranicznych (1951–1956), członek KC PZPR (1948–1959), szef Kancelarii Sejmu PRL (1957–1969), redaktor miesięcznika „Nowa Szkoła”.

⁹ Jan Schwarz (Jan Szwarz) (1901–1988) – pedagog, nauczyciel akademicki, dyrektor Państwowego Pedagogium w Gdańsku (1945–1946) przekształconego w Państwową Wyższą Szkołę Pedagogiczną, której Schwartz został dyrektorem (1946–1947), a później prorektorem (1947). Zwolniony z przyczyn ideologicznych, prezes Gdańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (1950–1962).

¹⁰ Romana Miller (1906–1983) – pedagog, nauczyciel akademicki, profesor nauk humanistycznych, wieloletni kierownik Zakładu Pedagogiki i Zakładu Teorii Wychowania, dziekan Wydziału Humanistycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej (1960–1963). Autorka ponad stu prac naukowych, między innymi *U progu młodości*; *Proces wychowania i jego wyniki*.

¹¹ Maria Krynicka (1896–1978) – geograf, komendantka Lwowskiej Chorągwi Harcerek (1921–1923, 1925–1928), naczelniczka Harcerki Związku Harcerstwa Polskiego (1937–1945), kierownik Sekcji Przyrodniczo-Geograficznej Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku (1946–1948), a po przekształceniu sekcji na wydziały dziekan Wydziału Przyrodniczo-Geograficznego (1948–1952).

¹² Józef Staszewski (1887–1966) – geograf, profesor, pracownik WSP (1946–1956), kierownik Zakładu Geografii WSP i Katedry Geografii Regionalnej, założyciel Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Autor takich prac jak *Słownik geograficzny czy Historia nauki o Ziemi w zarysie*.

roku pierwszym na Wydziale Humanistycznym, jak i Geograficzno-Przyrodniczym było ich po około czterdziestu na każdym, zaś na Wydziale Matematyczno-Fizycznym około 25. Na drugim roku było ich po około piętnastu na każdym wydziale. Szkoła dysponowała internatem położonym w pięknym ośrodku za Oliwą (około dwóch kilometrów od gmachu szkolnego) zwanym „Krzaczasty Młyn”. Mieszkało tam około 90% słuchaczy. Prócz mieszkania młodzież otrzymywała w internacie całodzienne utrzymanie. Część kosztów pokrywali słuchacze z otrzymywanych stypendiów, z których korzystali niemal wszyscy. Pedagogium podlegało bezpośrednio Wydziałowi Kształcenia Nauczycieli Kuratorium Okręgu Szkolnego Gdańskiego i było przez nie finansowane. Dyrektorem Pedagogium został na zasadzie pisma Ministerstwa Oświaty z dnia 26 stycznia 1946 roku nr IP 10038 45-N dr Jan Schwarz. Warunki pracy tak dla grona pedagogicznego, rekrutującego się głównie spośród nauczycieli szkół średnich i zakładów kształcenia nauczycieli, jak również dla młodzieży były niezmiernie ciężkie. W szczególności musiano pokonywać bardzo duże trudności w dziedzinie zaopatrzenia w żywność i ubranie. Szkoła nie posiadała żadnych pracowni, oprócz małej biblioteki, którą zorganizował i pracował w niej bezinteresownie emerytowany nauczyciel gimnazjum Macierzy Polskiej w Gdańsku prof. Wojanowski¹³. Administracja szkoły była jednoosobowa. Praktykę pedagogiczną odbywali słuchacze w szkole powszechnej przy ulicy Cystersów w Oliwie, uznanej przez Kuratorium za szkołę ćwiczeń. Rok szkolny rozpoczął się we wrześniu 1945 roku, a zakończył w czerwcu 1946 roku. Szkołę ukończyło wówczas około czterdziestu osób, które były pierwszymi kadrami nauczycielskimi okresu powojennego. Godnym podkreślenia jest fakt, że młodzież zgrupowana w Pedagogium traktowała pracę – mimo występujących stale trudności, [problemów z zapewnieniem – przyp. red.] wyżywienia, ubrania, braku podręczników, pracowni i pomocy naukowych – poważnie. Nie mniejsze trudności mieli również wychowawcy i nauczyciele, którzy z pełnym oddaniem się spełniali swój obowiązek społeczny. Szczególne trudności wychowawcze stwarzał internat – zbyt od szkoły odległy, który wymagał od grona pedagogicznego ciągłej i pełnej opieki. Nie należy zapominać o tym, że młodzież zgrupowana w szkole to niemal w 80% młodzież starsza – po obozach, wojsku, partyzantkach i tym podobnych, choć bardzo chętna do pracy i dość dobrze przygotowana, to jednak wymagająca dużej opieki wychowawczej. Stworzyła ona pierwsze zaczątki tak zwanej Bratniej Pomocy¹⁴. Warto zanotować nazwiska tych nauczycieli, którzy już w tej pierwszej fazie stanęli do pracy w szkole, mającej się w przyszłości rozwinąć w wyższą uczelnię kształcąca liczne kadry, nauczycieli Polski Ludowej. Byli nimi: mgr Marta Chmielarska¹⁵,

¹³ Konrad Wojanowski (1894–1977) – nauczyciel wychowania fizycznego („ćwiczeń cielesnych”) Gimnazjum Polskiego w Gdańsku od 1925 roku, po 1945 – organizator i kierownik Szkoły Podstawowej w Gdańsku-Oliwie.

¹⁴ Bratnia Pomoc – studenckie organizacje samopomocowe tworzone od XIX wieku przy uczelniach, na których studiowali Polacy, między innymi na Uniwersytecie Jagiellońskim, Politechnice Lwowskiej, Uniwersytecie Warszawskim, Politechnice Gdańskiej (wówczas Technische Hochschule in Danzig). Bratnia Pomoc Zrzeszenia Studentów Polaków THD została założona w 1921 roku i przestała istnieć wraz z rozpoczęciem drugiej wojny światowej. Reaktywowana w poszczególnych uczelniach gdańskich w roku 1945, a rozwiązana w ramach unifikacji i podporządkowania władzom organizacji młodzieżowych w 1950 roku.

¹⁵ Marta Chmielarska – lektorka języka angielskiego.

Tadeusz Kłós¹⁶, inż. Maria Krynicka, dr Justyna Ławnicka¹⁷, Zofia Łozińska¹⁸, dr Romana Miller, mgr Janina Ostaszewska, dr Wanda Ptaszyńska¹⁹, mgr Maria Polakówna, dr Jan Schwarz, Maria Stankiewiczowa, dr Józef Staszewski, Lucjan Tatomir, mgr Maria Trnkowa, Konrad Wojanowski, w internacie jako wychowawczynie pracowały Maria Gajewska i Aleksandra Olszewska.

Już w pierwszym roku istnienia Pedagogium, to jest w roku szkolnym 1945–1946, młodzież zaczęła organizować zjazdy, domagając się w Ministerstwie Oświaty zmiany charakteru szkoły – chodziło o przekształcenie Pedagogium w szkołę wyższą. Żądania te natrącały w Ministerstwie początkowo na wielkie opory, aczkolwiek wielu spośród wykładowców popierało te ze wszelkich miar słuszne żądania młodzieży. W rezultacie tych żądań Ministerstwo Oświaty skierowało do Kuratorium Okręgu Szkolnego Gdańskiego pismo numer II KN-2693-46, powołujące Komisję Organizacyjną Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Przewodniczącym tej Komisji został dyrektor Pedagogium dr Jan Schwarz, a członkami prof. inż. Łukasz Dorosz i naczelnik wydziału KOS w Gdańsku Mieczysław Matuszkiewicz. Do zadań Komisji należało przedstawienie Ministerstwu Oświaty projektu organizacyjnego PWSP w Gdańsku, przygotowanie projektu składu grona profesorskiego nowo organizowanej uczelni, zorganizowanie sekretariatu, przeprowadzenie akcji werbunkowej i zapisów do PWSP oraz przejęcie dla PWSP gmachu i urządzeń Państwowego Pedagogium w Gdańsku-Oliwie.

Komisja przystąpiła do pracy, wysuwając pod adresem Kuratorium nieśmiałe żądania przydzielenia dla mającej powstać PWSP gmachu we Wrzeszczu przy ulicy Sobieskiego 18–19, jako byłej niemieckiej Hochschule für Lehrerbildung²⁰. Żądania tych Kuratorium nie traktowało początkowo poważnie, tym bardziej że w połowie tego gmachu ulokowało się już sprytniejsze Liceum Spółdzielcze, którego dyrekcja zorientowała się wcześniej niż dyrekcja Pedagogium w przydatności i adaptacji tego gmachu na potrzeby szkolne. Przez tę opieszałość nie udało się niestety nikomu uratować pozostawionego w gmachu majątku, który mógłby być bardzo pożyteczny dla potrzeb uczelni, a który został już poprzednio bądź wywieziony przez stacjonujące tam jednostki wojskowe, bądź rozszabrowany przez okoliczną ludność. W trakcie działania Komisji Organizacyjnej PWSP ukazało się zarządzenie Ministerstwa Oświaty z dnia 24 września 1946 roku numer II KN-5368-46 brzmiące następująco:

¹⁶ Tadeusz Kłós – organizator szkoły muzycznej w gdańskiej Oliwie (1945), nauczyciel śpiewu podczas Kursu Wakacyjnego dla czynnych niekwalifikowanych nauczycieli szkół powszechnych przy WSP w Gdańsku.

¹⁷ Justyna Ławnicka (1901–?) – doktor, wykładowca historii literatury na WSP w Gdańsku.

¹⁸ Zofia Łozińska (1908–1993) – nauczycielka tańca ludowego w Państwowej Szkole Baletowej, pierwsza kierownik Zakładu Tańca Akademii Wychowania Fizycznego.

¹⁹ Wanda Ptaszyńska (1900–?) – doktor filozofii, psycholog, profesor WSP, pracownik Centralnego Ośrodka Pedagogicznego Szkolnictwa Artystycznego, autorka publikacji, między innymi: *Błędy wychowawcze rodziców*, *Życie psychiczne dorastającej młodzieży*.

²⁰ Szkoła dla nauczycieli, właśc. Królewskie Seminarium Nauczycielskie (Königliches Lehrerseminar).

Na podstawie art. 1. ustawy z dnia 4 marca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. RP Nr 50, poz. 304) oraz art. 51 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz. U. RP Nr 38, poz. 389) zarządzam, co następuje:

§ 1. Otwiera się Państwową Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Gdańsku jako szkołę nieakademicką.

§ 2. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 września 1946 r.
Minister Wycech²¹.

Dzień 1 września 1946 roku należy więc uznać za dzień powstania PWSP w Gdańsku. Wyższe Szkoły Pedagogiczne zostały powołane do życia w roku 1946, a celem ich było: 1) kształcenie zawodowe na poziomie wyższym kandydatów na nauczycieli ośmioklasowej szkoły podstawowej, 2) kultywowanie twórczej pracy naukowej w dziedzinie praktycznej pedagogiki i dydaktyki, 3) współdziałanie w akcji doskonalenia zawodowego czynnego nauczycielstwa. Studia trwały w nich trzy lata. Pomimo wyżej przytoczonego zarządzenia o otwarciu PWSP w Gdańsku Komisja Organizacyjna nie została rozwiązana i nie przestała działać. Rozpoczęto akcję werbunkową i otwarto zapisy, w rezultacie których na rok pierwszy zgłosiło się 117 kandydatów, a dotychczasowi słuchacze pierwszego roku Pedagogium, którzy przeszli na rok drugi w liczbie siedemdziesięciu, stali się automatycznie studentami drugiego roku PWSP. Tak więc w roku szkolnym 1946–1947 uczelnia liczyła ogółem 187 słuchaczy, na kierunku matematycznym 63, a na kierunku przyrodniczym 124. Kierunku humanistycznego – mimo usiłowań ze strony organizatorów – nie dało się uruchomić, ponieważ Ministerstwo uznało, że brak jest na Wybrzeżu odpowiednio kwalifikowanych sił profesorskich dla takiego wydziału.

Młodzież, która zgłosiła się na kierunek humanistyczny, skierowano na takie wydziały bądź do Łodzi, bądź też do Krakowa, a tylko nieliczna część zdecydowała się pozostać na kierunku przyrodniczym w Gdańsku. Każdy z kierunków rozpadał się na dwie sekcje – i tak kierunek przyrodniczy na sekcję biologiczno-geograficzną i geograficzno-biologiczną, kierunek matematyczny zaś na sekcję matematyczno-fizyczną i fizyczno-matematyczną, czyli każdy słuchacz obowiązany był do studiowania jednego przedmiotu jako głównego i drugiego jako pobocznego. Były to przedmioty specjalne, a oprócz tego obowiązywały wszystkich słuchaczy przedmioty społeczno-polityczne, pedagogiczne, i praktyczna nauka języka rosyjskiego oraz drugiego języka współczesnego, języka zachodnioeuropejskiego, do wyboru. Słuchacza obowiązywał tygodniowo wymiar czterdziestu godzin wykładów i ćwiczeń. Pensum wykładowcy wynosiło osiem godzin wykładów i cztery godziny ćwiczeń, czyli dwanaście godzin tygodniowo. Habilitowani profesorowie wyższych uczelni mieli pensum niższe, bo tylko siedem godzin tygodniowo: pięć godzin wykładów i dwie godziny ćwiczeń, względnie sześć godzin wykładów bez ćwiczeń. Asystenci obowiązani byli do osiemnastu godzin tygodniowo. Grono profesorskie składało się z profesorów

²¹ Czesław Wycech (1899–1977) – historyk, działacz ludowy, pełnił wiele funkcji państwowych, między innymi minister oświaty (1945–1947), marszałek Sejmu PRL (1957–1971), prezes Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (1957–1974).

Politechniki i Akademii Medycznej oraz z wybitniejszych nauczycieli szkół średnich. Asystentami byli przeważnie kończący [studia – przyp. red.] studenci Politechniki i Akademii Medycznej.

Przedstawiony Ministerstwu do zatwierdzenia skład grona obejmował 32 wykładowców i pięciu asystentów, w następującym składzie: w dziedzinie przedmiotów wspólnych dla wszystkich sekcji – dr Jan Schwarz, dr Zdzisław Grabski, dr Romana Miller, dr Wanda Ptaszyńska, dr Jan Tułaj, dr Maria Sielecka; w dziedzinie wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego – Maria Łozińska i Konrad Wojanowski; w dziedzinie przedmiotów nadobowiązkowych – prof. dr Władysław Lam²², Zdzisław Kałendkiewicz²³, Roman Kuklewicz²⁴, mgr Helena Porębska²⁵, mgr Maria Chmielarska; w dziedzinie przedmiotów studium specjalnego – fizyka: prof. inż. Łukasz Dorosz²⁶, prof. inż. Paweł Szulkin²⁷, mgr Stefania Stipal²⁸, matematyka: prof. dr Stanisław Turski²⁹, dr Bronisław Czerwiński³⁰,

²² Władysław Lam (1893–1984) – malarz, grafik, krytyk sztuki, zastępca profesora na Politechnice Lwowskiej (1934–1939), profesor rysunku i malarstwa na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej (1945–1963), wykładowca historii sztuki w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych (1946–1949). W kolejnych okresach swojej twórczości zbliżał się do sztuki secesyjnej, kubizmu, ekspresjonizmu i naturalizmu. Jego prace były ekspozowane na 180 wystawach zbiorowych oraz 32 wystawach indywidualnych.

²³ Zdzisław Kałendkiewicz (1913–2005) – malarz, pisarz, od 1946 roku asystent w Katedrze Rysunku i Malarstwa Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej, nauczyciel malarstwa (1955–1973) i dyrektor w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych w Gdyni-Orłowie (1964–1966), wykładowca malarstwa i kompozycji w PWSSP w Gdańsku (1962–1967). Autor książek, między innymi *Muza na bidecie*, *Ta jedyna*.

²⁴ Roman Kuklewicz (1908–1984) – dyrygent, kierownik muzyczny, dyrygent chórów Opery i Filharmonii Bałtyckiej w Gdańsku (1945–1953), filharmonii w Krakowie (1953–1955) i Filharmonii Narodowej w Warszawie (1955–1971).

²⁵ Helena Porębska (1887–?) – lektor WSP w Gdańsku.

²⁶ Łukasz Dorosz (1897–1954) – elektryk, fizyk, specjalista telekomunikacji przewodowej, asystent na Politechnice Lwowskiej (1924–1928), nauczyciel w Państwowej Szkole Technicznej we Lwowie (1926–1939), organizator Wydziału Elektryczno-Mechanicznego Politechniki Warszawskiej (1945), zastępca profesora (1945) i profesor Politechniki Gdańskiej (1946–1954), profesor kontraktowy na WSP (1946–1954), dyrektor (1947–1948) i pierwszy rektor WSP (1948).

²⁷ Paweł Szulkin (1911–1987) – fizyk, jako uwięziony wykładał w randze profesora w Akademii Łączności w Moskwie (1941–1943), dziekan Wydziału Elektrycznego Politechniki Warszawskiej z tymczasową siedzibą w Lublinie (1944), profesor Politechniki Gdańskiej (1945–1948, 1949–1951) i jej rektor (1949–1951), kierownik Zakładu Elektrotechniki Teoretycznej w Instytucie Podstawowych Problemów Techniki w Warszawie (1952–1958), dyrektor Departamentu ds. Nauki UNESCO (1966–1968), wykładowca École Centrale (1969–1979).

²⁸ Stefania Stipal (1903–2000) – fizyk, pedagog, instruktorka harcerska, nauczycielka w Państwowym Męskim Seminarium Nauczycielskim w Stanisławowie (1924–1933) i Gimnazjum im. Stefana Żeromskiego we Lwowie (1933–1938), komendantka Lwowskiej Chorągwi Harcerki (1933–1936, 1941–1945), wykładowca w WSP (1946–1952), zwolniona z powodów politycznych, nauczycielka w V Państwowym Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku-Oliwie (do 1977).

²⁹ Stanisław Turski (1906–1986) – matematyk, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (1927–1939) i Akademii Górniczej w Krakowie (1928–1939), kierownik Katedry Matematyki na Wydziale Inżynierii Łądowej i Wodnej Politechniki Gdańskiej (1945–1949), prorektor ds. nauczania (1945–1946), a później rektor Politechniki Gdańskiej (1946–1949). Po wyjeździe do Warszawy zatrudniony na Politechnice Warszawskiej (1949–1950), a następnie Uniwersytecie Warszawskim (1950–1976, rektor UW [1952–1969]).

³⁰ Bronisław Czerwiński (1907–1957) – matematyk, doktor, pracownik Katedry Matematyki Wydziału Mechanicznego Politechniki Gdańskiej (1945–1957), profesor WSP (1946–1957).

mgr Eustachy Tarnawski³¹, prof. dr Jan Kilarski³², geografia z przyrodą: dr Józef Staszewski, dr Kazimierz Łomniewski³³, mgr inż. Maria Krynicka, Arseniusz Piryński³⁴, fizyka z chemią i geografia z geologią: prof. dr Ignacy Adamczewski³⁵, inż. Tadeusz Pompowski³⁶, mgr Andrzej Skórko³⁷, inż. Kazimierz Bogacki, praktyka pedagogiczna: dr Kazimierz Kubik³⁸, mgr Janina Szczepanowska. Asystentami w tej pierwszej fazie byli: mgr Józef Dobrowolski, Dubikajtis, mgr Halina Masicka³⁹, mgr Waław Wojdełko, Tadeusz Zdybek. W tym składzie było zaledwie czterech wykładowców habilitowanych. Pierwszymi kierownikami wydziałów zostali: Przyrodniczego – inż. Maria Krynicka, a Matematycznego – mgr Eustachy Tarnawski. Pierwsza inauguracja odbyła się dnia 1 października 1946 roku.

W obliczu potrzeb uczelni Rada Pedagogiczna uchwaliła w dniu 26 października 1946 roku pierwszy regulamin PWSP, który później uległ poważnym zmianom.

Przez cały rok szkolny 1946–1947 PWSP mieściła się w tym samym ciasnym pomieszczeniu w Oliwie, w którym mieściło się dotąd Pedagogium. Praca była trudna, dawał się odczuć prawie zupełny brak pomocy naukowych i biblioteki. Dzięki staraniom kierowników wydziałów i niektórych wykładowców udało się wyjednać zgodę na prowadzenie ćwiczeń z biologii na Wydziale Farmacji Akademii Medycznej, a z fizyki na Politechnice. To już w pewnym sensie ułatwiało pracę, ale nastroczało wielkie trudności słuchaczom, którzy w liczbie 150 mieszkali nadal w Krzaczastym Młynie pod Oliwą. Aczkolwiek PWSP już od 1 września 1946 roku podlegała bezpośrednio Ministerstwu Oświaty, to kredyty dla uczelni przekazywane były w dalszym ciągu przez Kuratorium, gdzie rozliczano się dowodami rachunkowymi z wydatkowanych sum. Ten bardzo skomplikowany stan finansowy trwał aż do 31 stycznia 1947 roku

³¹ Eustachy Tarnawski (1902–1992), matematyk, profesor WSP (od 1946 roku), kierownik sekcji (1946–1948), a później dziekan (1948–1952) Wydziału Matematycznego WSP, wykładowca na PG (od 1949), dziekan Wydziału Fizyki, Matematyki i Chemii tej uczelni. Autor podręczników, między innymi: *Matematyka dla studentów technicznych*, *Matematyka dla chemików*.

³² Jan Kilarski (1882–1951) – matematyk, fizyk, krajoznawca, popularyzator wiedzy o Gdańsku, prowadził wykład *Poznanie Gdańska* na Politechnice Gdańskiej, uczył w V Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku i w WSP w Gdańsku w okresie jej formowania.

³³ Kazimierz Łomniewski (1907–1978) – geograf, oceanograf, doktor, profesor nadzwyczajny, wykładowca w WSP (1946–1970) i Uniwersytecie Gdańskim, dziekan Wydziału Geograficzno-Biologicznego (1953–1956) i Wydziału Geograficznego WSP (1960–1968), autor ponad sześćdziesięciu prac naukowych, między innymi: *Południowy Bałtyk w świetle polskich badań hydrograficznych*, *Mikroklimat plaży na polskim wybrzeżu*.

³⁴ Arseniusz Piryński (1880–?) – profesor na WSP (1946–?), zoolog.

³⁵ Ignacy Adamczewski (1907–2000) – fizyk, profesor, kierownik II Katedry Fizyki PG (1945–1969), kierownik Katedry Fizyki Akademii Medycznej w Gdańsku (1945–1969), dziekan Wydziału Chemii PG (1953–1954, 1965–1968), autor prac, między innymi: *Jonizacja i przewodnictwo ciekłych dielektryków*, *Ochrona zdrowia przed promieniowaniem jonizującym*.

³⁶ Tadeusz Pompowski (1910–1985) – chemik, profesor, wykładowca na PG (1945–1980), prodziekan (1952–1954), a później dziekan Wydziału Chemicznego PG (1954–1957, 1961–1965), prorektor ds. młodzieży PG (1957–1959), wykładowca WSP (1946–1955) i AM w Gdańsku (1958–1962). Autor i współautor ponad 120 publikacji.

³⁷ Andrzej Skórko (1893–?) – profesor na WSP (1946–?), dyrektor Studium Wstępnego WSP.

³⁸ Kazimierz Kubik (1910–1986) – pedagog, historyk wychowania, wykładowca WSP (1946–1952), zwolniony z pracy w WSP z powodów ideologicznych, przyjęty ponownie pełnił funkcję kierownika Katedry Wychowania i Oświaty i dziekana Wydziału Humanistycznego.

³⁹ Halina Masicka (1914–?) – geograf, oceanograf, doktor, zatrudniona na stanowisku profesora w WSP (1946–?), później w Zakładzie Oceanologii Instytutu Geofizyki PAN.

Artykuły i notki z „Dziennika Bałtyckiego” dotyczące Wyższej Szkoły Handlu Morskiego

WSHM zwycięża w pływaniu

Rozegrane dnia 9 bm. Akademickie Zawody Pływackie wyloniły najsilniejsze zespoły pływaków wyższych uczelni Wybrzeża. W konkurencjach męskich zdecydowanie wygrała po raz drugi w tym sezonie Wyższa Szkoła Handlu Morskiego, zdobywając 50 punktów, przed Politechniką — 34 pkt. i Akademią Lekarską — 6 pkt. Wśród pań przodują wybitnie pływaczki Akademii Lekarskiej, zdobywając 31 pkt. przed Akademią Nauk Politycznych — 11 pkt. Zwycięska drużyna panów otrzymała nagrodę przechodnią, ufundowaną przez Bractwo Pomoc WSHM, panie zaś wygrały puchar przechodni firmy B. Wielocna — jubiler, która okazuje wiele zainteresowania i poparcia dla sportu pływackiego.

Na zawodach obecny był prezes Miejskiej Rady Narodowej Gdyni dr Teisseyre, oraz rektor Wyższej Szkoły Handlu Morskiego, prof. dr Kowalenko.

Wyniki indywidualne przedstawiają się następująco:

100 m styl. klas. panów: 1) Marchlewski (WSHM) 1:27,9; 2) Krzyżanowski (Politechnika) 1:30,0; 3) Zawadzki (Polit.)

1:31,2.

200 m klas. panów: 1) Krzyżanowski (Pol.) 3:22,7; 2) Śmierczalski (Pol.) 3:28,4; 3) Szymborski (WSHM) 4:04,4.

100 m styl. dow. panów: 1) Marchlewski (WSHM) 1:05,8; 2) Bartoszewicz (WSHM) 1:17,8; 3) Niemierkiewicz (Polit.) 1:21,7.

200 m styl. dow. panów: 1) Marchlewski (WSHM) 2:55,2; 2) Kamieński (WSHM) 3:21,5; 3) Niemierkiewicz (Polit.) 3:21,7.

100 m wznak panów: 1) Obrębowski (WSHM) 1:32,7; 2) Piotrowicz (Polit.) 1:38,2; 3) Skopek (Ak. Lek.) 1:44,8.

Sztafeta 3×100 m zmien.: 1) WSHM 4:33,5; 2) Politechnika 4:40,0. — 5×40 m dow.: 1) WSHM 2:11,8; 2) Polit. 2:31,5; 3) Akad. Lek. 2:44,7.

Panie: 100 m klas.: 1) Zaleska (Akad. N. Pol.) 1:47,2; 2) Czumińska (Ak. Lek.) 1:58,4; 3) Skomorowska (Ak. Lek.) 1:59,7.

60 m. dow.: 1) Teisseyre (Ak. Lek.) 1:05,7; 2) Downarowicz (Ak. Lek.) 1:16,0.

60 m wznak: 1) Teisseyre (Ak. Lek.) 1:11,7; 2) Grabowska (Akad. Lek.) 1:14,7.

Sztafeta 3×40 zmien.: 1) Akad. Lek. 2:03,6; 2) Akad. N. Polit. 2:06,5.

11.03.1947 r.

Pasierby WSHM

Niedawno dość szerokim echem odbiła się na Wybrzeżu sprawa likwidacji Akademii Nauk Politycznych w Sopocie. Ministerstwo Oświaty, pragnąc przyjąć z pomocą b. studentom Akademii Nauk Politycznych, którzy wskutek likwidacji uczelni stanęli wobec konieczności przetrwania studiów — stworzyło przy istniejącej w Sopocie Wyższej Szkole Handlu Morskiego Wyższe Studium Administracyjne, specjalnie przeznaczone dla b. słuchaczy zlikwidowanej Szkoły.

Sprawa została załatwiona słusznie i rozumnie, adepci nauk politycznych nie posiadali żadnego uszczerbku w swoich studiach i byliby ze swego losu naderpniej zadowoleni, gdyby nie dziwnie nie zyczliwy stosunek kierownictwa Wyższej Szkoły Handlu Morskiego, która przyjęła ich na swe łono.

Sopocka Alma Mater od pierwszej chwili ustosunkowała się do nowych przybyszów jak do uciążliwych pasierbów. Znalazło to już swój wyraz w inauguracyjnym przemówieniu rektora uczelni, który oświadczył, że przyjmie nowoprzybyłych do grona studentów W. S. H. M. z najwyższą niechęcią. Ale z niechętym serdecznym przyjęciem natęczył nie ze swej winy jeszcze by się jakoś pogodził, gdyby nie to, że ten brak serdeczności ostatnio przejawiał się w formie znacznie dotkliwszej, bo pod postacią obciążenia natury finansowej.

W dniu 10 bm. zawiadomiono wszystkich słuchaczy Wyższego Studium Administracyjnego, że do dnia 15 bm. (t. zn. w ciągu pięciu dni) mają złożyć na rzecz

Szkoły sumę złotych 3.000 (trzy tysiące). Na sumę tę złożyli się trzy pozycje: wpisowe w wysokości zł 1.000 oraz czesne za grudzień i styczeń po zł 1.000 miesięcznie. W wyniku dążeń przedkładanych i usilnych prób zaskoczonych studentów płatność styczniowego czesnego została przesunięta na styczeń, a wysokość wpisowego rektor W. S. H. M. zgodził się „złiwidow” obniżyć do złotych 500. W rezultacie więc studenci Wyższego Studium Administracyjnego mają wpłacić do dnia 17 b. m. — t. zn. do jutra — sumę zł 1.500 (tysiącpięćset).

Pewnie, że 1.500 zł to znacznie mniej niż 3.000 zł. Ale i w stosunku do tej znacznie zmniejszonej sumy można wysuwać wciąż nie zmniejszone zastrzeżenia. A to z następujących względów: 1) Na wszystkich wyższych uczelniach w Polsce ładnie z Wyższą Szkołą Handlu Morskiego w Sopocie nauka jest całkowicie bezpłatna z wyjątkiem opłat egzaminacyjnych. 2) Pobieranie wpisowego i czesnego nie może być uzasadnione potrzebą zgromadzenia „funduszu na zagospodarowanie Wyższego Studium Administracyjnego”, gdyż zlikwidowana Szkoła Nauk Politycznych przekazała nowopowstającemu Studiumi fundusz w kwocie 200.000. 3) Skąd — u diabła — poły z natury student ma wytrzymać w ciągu tygodnia „astronomiczną” kwotę zł 1.500?

Ten ostatni wzgląd powinno kierownictwo WSHM wziąć przede wszystkim pod uwagę w swoich kalkulacjach.

lem.

WSHM na odbudowę Warszawy

Wyższa Szkoła Handlu Morskiego w Sopocie przekazała w dniu 21 bm. na konto odbudowy Warszawy zł 15 tys., która to suma została zebrana wśród personelu pedagogicznego oraz administracyjnego uczelni. (js)

26.02.1948 r.

16.12.1947 r.

**Budynek oraz pracownicy Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej,
później Wyższej Szkoły Pedagogicznej**

Fot. 1. Budynek przy ul. Jana III Sobieskiego 18

Fot. 2. Andrzej Bukowski

Fot. 3. Kazimierz Badziąg

Fot. 4. Kazimierz Łomniewski, Józef Staszewski

Fot. 5. Wacław Sadowski, Józef Wełniak

Fot. 6. Romana Miller

Fot. 7. Maria Krynicka

Zdjęcia pochodzą z początku lat sześćdziesiątych XX wieku.

Źródło: Pracownia Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego

i dopiero od 1 lutego 1947 roku PWSP stała się samodzielną jednostką budżetową. Ta zależność finansowa nie pozwalała kierownictwu uczelni na rozwinięcie samodzielnej polityki gospodarczej.

Rok 1947 przyniósł uczelni pewne pozytywne zmiany. Oto w dniu 5 grudnia 1946 roku nadeszło pismo z Ministerstwa Oświaty II KN-6603-46 polecające Kuratorium przekazanie gmachu przy ulicy Sobieskiego 18–19 we Wrzeszczu PWSP. Zasygnalizowano również kredyty na remont i polecono przenieść Liceum Spółdzielcze poza teren Gdańska, na przykład do Sztumu. Pismo podpisał minister Wycech. W ślad za tym ówczesny kurator [Jan – przyp. red.] Młynarczyk skierował w dniu 10 stycznia 1947 roku pismo do dyrekcji PWSP o przekazaniu wspomnianego gmachu. W dniu 4 kwietnia 1947 roku Ministerstwo przyznało nawet kredyt na remont gmachu, ale już w dniu 22 kwietnia tego samego roku z Ministerstwa nadeszło polecenie dla Kuratorium wstrzymujące przyznanie gmachu PWSP aż do dalszego zarządzenia. Jak można z tego wnioskować, starania Liceum Spółdzielczego i innych czynników były w tym względzie aktywniejsze aniżeli Kierownictwa PWSP, które nie umiało postawić dość twardo sprawy w Ministerstwie, a Ministerstwo nie wykazywało prawie żadnego zainteresowania potrzebami uczelni, zmieniając tak pochopnie swoje decyzje.

W dniu 13 czerwca 1947 roku pismem numer II K-2571-47 Ministerstwo powiadomiło Dyrekcję o możliwości powstania przy Wyższych Szkołach Pedagogicznych Kursów Przygotowawczych, a w dniu 5 lipca 1947 roku pismem IV R-6094-47 zezwoliło na uruchomienie wstępnego roku studiów przy PWSP w Gdańsku z początkiem roku szkolnego 1947–1948. Powiadomiło również pismem z dnia 13 września 1947 roku, że Kurs Wstępny podlegać będzie pod względem administracyjnym, jak i pedagogicznym Kuratorium. Wtedy także zatwierdzono Komisję Weryfikacyjno-Kwalifikacyjną, mającą decydować o przyjęciach na Kurs Przygotowawczy. Ministerstwo ustaliło jednocześnie liczbę miejsc na rok 1947 dla PWSP w Gdańsku, a mianowicie: Kurs Wstępny – 40 osób, I rok – 120 osób, rok II i III – 160 osób, czyli razem 320 miejsc.

Egzamin na Kurs Wstępny wyznaczono na 30 czerwca 1947 roku i w jego wyniku przyjęto 46 osób.

W kwietniu 1947 roku, a konkretnie dnia 12 kwietnia 1947 roku, pismem Ministerstwa Oświaty II KN-859-47 dyrektorem PWSP został mianowany prof. inż. Łukasz Dorosz, a funkcję jego zastępcy objął dr Jan Schwarz. W ślad za tym sporządzono protokół o przekazaniu PWSP gmachu przy ulicy Sobieskiego we Wrzeszczu. Był to już najwyższy czas, bo po otwarciu Studium Wstępnego i ciągłym rozroście uczelni dalsze jej mieszcznienie się kątem w gmachu liceum w Oliwie stawało się absolutnie niemożliwe. Niestety, prace remontowe miały potrwać jeszcze cały rok, toteż szkoła była skazana na całoroczną niemal wegetację w dotychczasowym pomieszczeniu, a młodzież i personel wykładający na trudy, znoje i pełną ofiarność. Udało się jednakże w tych trudnych warunkach lokalowych przekonać władze ministerialne o konieczności

otwarcia w PWSP trzeciego kierunku studiów, a mianowicie kierunku humanistycznego w roku szkolnym 1947–1948. Organizację tego kierunku powierzono dotychczasowemu kierownikowi wyższego Kursu Nauczycielskiego w Gdyni, drowi Kazimierzowi Mężyńskiemu⁴⁰. W ten sposób organizację roku szkolnego 1947–1948 rozpoczęto już dla trzech kierunków. Wydział Humanistyczny rozbito wzorem innych na dwie sekcje, a mianowicie polonistyczno-historyczną i polonistyczną-filologię słowiańską. Na pierwszy rok studiów przyjęto 152 studentów, a na Studium Wstępne 46. Tak więc uczelnia liczyła w roku szkolnym 1947–1948 trzystu studentów, a razem ze Studium Wstępnym 346. W rozbiu na lata sprawa przedstawiała się następująco: na roku pierwszym było 152, na drugim 83, na trzecim 65 słuchaczy. Wydział Humanistyczny liczył 57, Matematyczny 94, a Przyrodniczy 149 studentów. W domu akademickim w Krzaczastym Młynie mieszkało 237 osób. Według pochodzenia socjalnego – pochodzenia robotniczego było 86 studentów, chłopskiego 77, inteligentkiego 124, innego – trzynastu.

Tak duża liczba studentów wymagała znacznego zwiększenia liczby wykładowców i asystentów, pomieszczeń, pracowni, pomocy naukowych i tym podobnych, a warunki, w jakich znajdowała się uczelnia, nie mogły jej tego wszystkiego zapewnić. Należało jak najspieszniej przenieść uczelnię z Oliwy do Wrzeszcza, zdobyć pomieszczenia dla młodzieży w domach akademickich z prawdziwego zdarzenia, przenieść stołówkę w obręb lub w pobliże uczelni. Słowem, zadbać o możliwość rozwoju uczelni nie tylko pod względem ilości, ale przede wszystkim jakości, a troska o to ze strony kierownictwa uczelni była mała, toteż i wyniki były mizerne. W tych warunkach przystąpiono do organizacji roku szkolnego 1947–1948.

W zespole wykładowców znalazły się następujące osoby: prof. dr Ignacy Adamczewski, mgr Jan Bohucki⁴¹, inż. Kazimierz Bogacki, mgr Marta Chmielarska, dr Bronisław Czerwiński, dr Izydora Dąmbska⁴², prof. inż. Łukasz Dorosz, prof. dr Rajmund

⁴⁰ Kazimierz Mężyński (1904–1983) – polonista, historyk literatury, doktor, nauczyciel w gimnazjach w Poznaniu, Toruniu, Grudziądzu i Gdyni, wykładowca WSP (1946–1952, 1957–1970) i Uniwersytetu Gdańskiego (1970–1974). W 1952 roku zwolniony z powodów politycznych. Kierownik Sekcji Humanistycznej (1947–1948), a później dziekan Wydziału Humanistycznego WSP w Gdańsku (1948–1952). Autor prac, między innymi: *Rosja w wykładach paryskich A. Mickiewicza*, *Gotfryd Ernest Groddeck – profesor Adama Mickiewicza: próba rewizji*.

⁴¹ Jan Bohucki (1901–1991) – pedagog, doktor, nauczyciel w Szkole Powszechnej w Czechowicach-Dziedzicach, wykładowca (1948–1954) i prorektor w WSP w Gdańsku (1948–1951), pracownik naukowo-dydaktyczny (1954–1968) i dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1958–1964) w WSP w Katowicach, po przekształceniu w Uniwersytet Śląski prodziekan Wydziału Humanistycznego i kierownik Katedry Pedagogiki (1968–1971). Autor wielu prac, między innymi *Okres przygotowawczy w I klasie szkoły powszechnej*, *Osobowość nauczyciela w świadomości młodzieży*.

⁴² Izydora Dąmbska (1904–1983) – historyk filozofii, metodolog, uczennica Kazimierza Twardowskiego, asystentka w Katedrze Filozofii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1926–1930), przed drugą wojną światową nauczycielka w szkołach średnich we Lwowie, psycholog w Instytucie Psychotechnicznym we Lwowie (1937–1940), pracownica Ossolineum (1940–1944), kustosz w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku przemianowanej na Bibliotekę PAN (1945–1957), wykładowczyni na Uniwersytecie Warszawskim (1946–1949) i Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1949–1950), kierownik Katedry Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego (1957–1964), pracownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN (od 1964). Autorka około trzystu prac, między innymi: *O narzędziach i przedmiotach poznania. Z teorii instrumentalnego poznania. O filozofii lingwistycznej, Znaki i myśli. Wybór pism z semiotyki, teorii nauki i filozofii*.

Galon⁴³, dr Zdzisław Grabski, prof. dr Stanisław Hoszowski⁴⁴, dr Kisiel⁴⁵, mgr inż. Maria Krynicka, dr Kazimierz Kubik, Jan Lechowski, dr Kazimierz Łomniewski, Zofia Łozińska, prof. dr Tadeusz Makowiecki⁴⁶, dr Kazimierz Mężyński, mgr Maria Mężnicka⁴⁷, dr Romana Miller, Arseniusz Piryński, inż. Tadeusz Pompowski, dr Jan Schwarz, mgr Andrzej Skórko, dr Józef Staszewski, mgr Stefania Stipal, prof. dr Tadeusz Sulma⁴⁸, mgr Janina Szczepanowska, prof. dr Michał Szulkin⁴⁹, mgr Eustachy Tarnawski, prof. dr Bronisław Włodarski⁵⁰.

Asystentami w tym okresie byli: mgr Kazimierz Łukomski, mgr Halina Masicka, mgr Wanda Rachalska⁵¹, mgr Helena Rejment, mgr Janina Szober i Tadeusz Zdybek.

Tak więc w roku szkolnym 1947–1948 uczelnia zatrudniała już ośmiu profesorów habilitowanych. Choć żaden z nich nie był głównie zatrudniony w PWSP, to jednak wskazywało to na fakt, że szkoła miała aspiracje stania się w przyszłości uczelnią w pełni wyższą. Do takiego stanu przyczyniło się w dużej mierze to, że powstał w tym czasie Wydział Humanistyczny, a co za tym szło – konieczność sięgnięcia po wykładowców uniwersyteckich spoza Gdańska, głównie z uniwersytetu w Toruniu, a potem i w Poznaniu.

Nowy dekret o organizacji szkół wyższych z grudnia 1947 roku zmieniał tytuł dotychczasowego dyrektora szkoły na rektora, zaś dotychczasowych kierowników wydziałów na dziekanów wydziałów. W ten sposób od 1 grudnia 1947 roku rektorem szkoły został prof. inż. Łukasz Dorosz, prorektorem dr Jan Schwarz, dziekanami zaś – Wydziału Humanistycznego dr Kazimierz Mężyński, Przyrodniczego mgr inż. Maria Krynicka,

⁴³ Rajmund Galon (1906–1986) – geograf, profesor, wykładowca na Uniwersytecie Poznańskim (1932–1939), kierownik Zakładu Geografii Fizycznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (1946–1976), prorektor ds. nauki UMK (1955–1975), wykładowca na WSP w Gdańsku (1951). Autor prac, między innymi *Geomorfologia Polski*, *Geographia Polonica*.

⁴⁴ Stanisław Hoszowski (1904–1987) – pracownik w Katedrze Historii Polski Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1926–1939), pracownik (1945–1958) i dziekan Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu (1952–1954), wykładowca w WSP w Gdańsku (1947–1953), kierownik Katedry Historii Gospodarczej w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Krakowie (1958–1974). Autor wielu publikacji, między innymi: *Ceny we Lwowie w latach 1701–1914*, *Z dziejów handlu zbożowego w Toruniu 1760–1860*.

⁴⁵ Walerian Kisiel (1901–?) – lekarz uczelniany na WSP w Gdańsku, zatrudniony w 1946 roku.

⁴⁶ Tadeusz Makowiecki (1900–1952) – polonista, doktor, kustosz i wicedyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej UW (1936–1946), pracownik UMK w Toruniu (1945–1952), wykładowca WSP w Gdańsku. Autor prac naukowych, między innymi *Poeta-malarz, studium o Wyspiańskim*, *Młodzieńcze poglądy Norwida na sztukę*.

⁴⁷ Maria Mężnicka (1909–1982) – zatrudniona na stanowisku profesora WSP w Gdańsku (1949), autorka pracy *Daniel Chodowiecki's anglicana in the Gdańsk library*.

⁴⁸ Tadeusz Sulma (1905–1993) – biolog, profesor, pracownik UJ w Krakowie (1931–1939, 1945), pracownik Politechniki Gdańskiej (1946–1963), pracownik (1946–1975) i dziekan (1946–1956) Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Gdańsku, wykładowca botaniki na Wydziale Przyrodniczym WSP w Gdańsku (1949).

⁴⁹ Michał Szulkin (1908–1992), pedagog, profesor. Autor prac, między innymi: *Drugi rozwojowe szkolnictwa radzieckiego*, *Z dziejów ruchu wolnomyślicielskiego w Polsce 1906–1936*.

⁵⁰ Bronisław Włodarski (1895–1974) – historyk średniowiecza, profesor, nauczyciel w VIII Państwowym Gimnazjum i Liceum we Lwowie (1920–1932) oraz VI Państwowym Gimnazjum i Liceum we Lwowie (1932–1941). Pracownik (1945–1966), prodziekan (1948–1950) i dziekan (1950–1952) Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu, prorektor ds. nauczania UMK (1956–1962), pracownik WSP w Gdańsku (1946–1952). Autor wielu prac, między innymi *Polska i Czecha w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku (1250–1306)*, *Polska i Ruś: 1194–1340*.

⁵¹ Wanda Rachalska (1918–2002) – pedagog pracy, profesor.

Matematycznego mgr Eustachy Tarnawski. Ten stan rzeczy istniał również w chwili, kiedy zakończony został wreszcie remont gmachu we Wrzeszczu i kiedy uczelnia mogła zmienić swoje dotychczasowe pomieszczenie, co stało się w kwietniu 1948 roku. Niestety, połowę budynku zajmowało wciąż jeszcze Liceum Spółdzielcze i ani Ministerstwo, ani Kuratorium nie umiały dość zdecydowanie postawić sprawy wobec dyrekcji tegoż, a władze uczelni nie dokładały też należytych starań, by ten stan rzeczy zmienić. Pomimo przeniesienia uczelni z Oliwy do Wrzeszcza nie zadbano o pomieszczenie dla młodzieży w domach akademickich w Gdańsku, ale pozostawiono ją nadal w odległym Krzaczastym Młynie, gdzie również mieściła się stołówka studencka. Stwarzało to bardzo trudne warunki młodzieży, która musiała multum czasu tracić na każdorazowy dojazd do uczelni, a przecież zajęcia wobec nadmiernego przeciążenia godzinowego programu odbywały się i w godzinach rannych, i popołudniowych, a także wieczornych.

Z chwilą przeniesienia uczelni z Oliwy do Wrzeszcza żywsze zainteresowanie się nią wykazał Komitet Wojewódzki PPR oraz władze wojewódzkie, a w szczególności ówczesny wojewoda gdański inż. [Stanisław – przyp. red.] Zrałek. Chodziło o nadanie uczelni wyraźniejszego oblicza ideologicznego, jako placówce kształcącej nauczycieli Polski Ludowej budującej socjalizm. Chodziło również i o to, by stworzyć tak dla młodzieży, jak i grona wykładowców lepsze niż dotąd warunki pracy. Zaczęto myśleć o ewentualnym kreowaniu na Wybrzeżu uniwersytetu, którego zaczątkiem miała się stać PWSP. Gorącymi zwolennikami tych myśli byli wspomniany już wojewoda Zrałek oraz naczelny redaktor „Głosu Wybrzeża” Jacek Groszkiewicz⁵². Niestety, realizacja tego projektu natrafiała na poważne przeszkody i nie znalazła zrozumienia u czytelników ministerialnych.

Pragnąc zarówno skierować organizację uczelni na tory szkoły wyższej, jak również wpłynąć na zmianę jej ideologicznego charakteru, odwołano z dniem 30 listopada 1948 roku ze stanowisk kierowniczych rektora prof. inż. Łukasza Dorosza i prorektora dra Jana Schwarza, a mianowano rektorem Adama Dobrowolskiego, dotychczasowego dyrektora Studium Wstępnego Politechniki Gdańskiej. Nowy rektor powołał do przekazania sobie uczelni Komisję Społeczną, na której czele stanął prof. inż. Józef Wysocki z Politechniki Gdańskiej, pełniący wówczas funkcję delegata ministra szkół wyższych dla spraw młodzieżowych. Komisja przebadła w oparciu o kontrolę specjalisty z Ministerstwa Oświaty gospodarkę uczelni, sporządziła protokół zdawczo-odbiorczy i wysunęła pod adresem nowego kierownictwa uczelni żądanie jak najszybszej likwidacji pozostającego w zarządzie uczelni majątku w Krzaczastym Młynie jako zupełnie nierentownego, a jednocześnie dającego możliwości do nadużyć, przeniesienia stołówki do gmachu uczelni we Wrzeszczu, zadbania o ulokowanie studentów mieszkających wciąż jeszcze w Krzaczastym Młynie w domach akademickich w Gdańsku.

⁵² Jacek Groszkiewicz (1909–1973) – działacz komunistyczny, pierwszy redaktor naczelny „Głosu Wybrzeża” (1948–1950).

Rektor Dobrowolski, przyszedłszy na stanowisko w środku roku, skierował w początkowej fazie swoją uwagę głównie na konieczność stworzenia odpowiednich warunków pracy tak młodzieży, jak i grona profesorskiego. Dążył do odpowiedniego doboru kadry wykładowców, stworzenia przy uczelni pracowni, szczególnie fizycznej i chemicznej jako w tej chwili najbardziej potrzebnej, do dalszego rozwoju pracowni biologicznej i geograficznej, biblioteki i poszczególnych zakładów. Musiał w tym celu dokonać w pierwszym rzędzie dużego wysiłku, by usunąć z gmachu mieszczące się tam Liceum Spółdzielcze, zlikwidować szereg prywatnych mieszkań pracowników i oddać je na potrzeby uczelni. Trzeba podkreślić, że był to czas, w którym młodzież akademicka innych uczelni Wybrzeża, a w szczególności Politechniki i Akademii Medycznej, zdając sobie sprawę z tego, że PWSP nie daje absolwentom uprawnień do nauczania w szkołach średnich, nie traktowała studentów tej uczelni jako równoważących sobie i odnosiła się do nich z pewnym lekceważeniem. Stąd płynął też fakt, że czynniki decydujące o przydziale miejsc w domach akademickich traktowały młodzież tak w przydziale mieszkań, jak i stypendiów nie na równi z młodzieżą innych szkół wyższych Wybrzeża. Trzeba więc było jak najspieszniej ten niezdrowy stan rzeczy zmienić.

Trudno było dokonać tych wszystkich zmian na przestrzeni krótkiego okresu czasu. Jednakże już w drugim semestrze roku akademickiego 1948–1949 podjęto wiele prac zmierzających do poprawienia istniejącej sytuacji.

Na wniosek rektora, poparty przez Radę Dziekanów, Ministerstwo zatwierdziło na stanowisko prorektora mgra Jana Bohuckiego, który zajął się gorąco sprawami gospodarczymi szkoły. Wybitnie pomocne dla młodzieży okazało się przeniesienie już w początkach lutego 1949 roku stołówki studenckiej z Krzaczastego Młyna pod Oliwą do uczelni. Obsługiwała 280 studentów. Ułatwiło to znakomicie przebywanie młodzieży na zajęciach tak w godzinach przed-, jak i popołudniowych i nie narażało na tak dużą stratę czasu i energii, jak to się działo dotychczas.

Uczelnia dysponowała wówczas kubaturą pomieszczeń w liczbie 15 240 metrów [kwadratowych – przyp. red.], w czym mieściło się jedenaście sal wykładowych, osiem pracowni (biologiczna, geograficzna, fizyczna, matematyczna, humanistyczna i psychologiczno-pedagogiczna). Poza tym uczelnia była w posiadaniu gospodarstwa rolnego w Krzaczastym Młynie, rozporządzającego oprócz ziemi ornej inwentarzem żywym, utrzymywanym na rzecz stołówki. Tam mieściły się również w barakach mieszkania studenckie. Usiłowania zmierzające do zakwaterowania studentów na terenie istniejących w Gdańsku domów studenckich natrafiały na wielkie opory ze strony Zarządu Ośrodków Akademickich, instytucji podlegającej delegatowi ministra szkół wyższych dla spraw studenckich. Nie mogąc na razie pokonać tych trudności, rektorat zdecydował się na umieszczenie przyjętych na Studium Wstępne kandydatów w obrębie gmachu uczelni, a mianowicie na poddaszu, przystosowując znajdujące się tam pomieszczenia na mieszkania studenckie, nie zaprzestając jednocześnie walki o zdobycie pomieszczeń dla wszystkich studentów potrzebujących mieszkań

w domach akademickich. Niestety, dało się to dopiero zrealizować w roku akademickim 1949–1950, to jest w chwili, kiedy również cały gmach – po odejściu Liceum Spółdzielczego – przeszedł na potrzeby uczelni. Wymagało to energicznych i pełnych poświęcenia zabiegów ze strony rektoratu, bo przeciwników takiego rozwiązania sprawy było wśród czynników decydujących niemało.

W wyniku ciągłych interwencji rektoratu w Ministerstwie Oświaty w dniu 28 czerwca 1949 roku ukazało się zarządzenie numer II N-1738-49 stwierdzające, że dyplom ukończenia PWSP nadaje kwalifikacje zawodowe do nauczania w szkołach ogólnokształcących stopnia podstawowego i licealnego oraz w zakładach kształcenia nauczycieli w zakresie przedmiotów wymienionych w dyplomie. Zarządzenie to podpisał minister [Stanisław – przyp. red.] Skrzyszewski. Spowodowało ono, że dyplomanci PWSP, studiujący w zasadzie – jak o tym już była mowa – dwa przedmioty, otrzymywali prawo ich nauczania w omówionych typach szkół.

Ponieważ Kuratoria cierpiały bardzo z powodu braku kwalifikowanych kadr nauczycielskich, więc każdoroczni dyplomanci PWSP byli wręcz rozchwytywani przez poszczególne Kuratoria. Gdańska PWSP zasilala głównie tereny województw białostockiego, olsztyńskiego, koszalińskiego i zielonogórskiego, a tylko częściowo gdańskiego i innych województw Polski. Oprócz tego o najlepszych absolwentów zabiegały Szkoła Marynarki Wojennej na Oksywiu oraz Szkoła Oficerska w Elblągu.

Dnia 20 czerwca 1948 roku ukazało się rozporządzenie Ministerstwa Oświaty w sprawie likwidacji kursów przygotowawczych, z zaznaczeniem, że egzaminy mogą być składane do 20 września 1949 roku. Na skutek starań rektoratu Ministerstwo zdecydowało o tym, że Kurs Wstępny przy PWSP w Gdańsku może istnieć również w roku akademickim 1949–1950. Pragnąc podnieść jego poziom tak pod względem naukowym, jak i ideologicznym, rektorat zaangażował już w roku szkolnym 1948–1949 na stanowisko dyrektora Studium mgr Emilię Narudzką⁵³, a personel nauczający dobrał spośród wykładowców PWSP. Kurs Wstępny wprowadził do uczelni dużo dobrze przygotowanych studentów, którzy po jej ukończeniu zostali w wielu wypadkach zatrudnieni w charakterze asystentów i jako tacy dotąd w niej pracują.

Według sprawozdania rektora z działalności PWSP w roku akademickim 1948–1949 uczelnia zatrudniała w tym czasie ogółem 49 wykładowców, w tym jedenastu profesorów habilitowanych oraz piętnastu asystentów. Na roku pierwszym było 137 studentów, na drugim 98, na trzecim 72. Studium wstępne liczyło 46 osób. Według pochodzenia społecznego studenci PWSP dzielili się następująco: pochodzenia chłopskiego 100 osób = 32% studentów, robotniczego 86 osób = 28% studentów, inteligentkiego 121 osób = 39% studentów. Do organizacji młodzieżowych należało 99 osób = 32% studentów. W domu akademickim mieszkało 181 osób = 58,9%

⁵³ Emilia Narudzka (1904–1979) – wykładowca historii WSP w Gdańsku, nauczycielka historii w I Liceum Ogólnokształcącym w Sopocie.

studentów. Spośród studentów Studium Wstępnego egzamin końcowy z wynikiem pomyślnym złożyło trzydzieści osób.

W roku 1948 uczelnię ukończyli i zdali egzamin dyplomowy 53 osoby. W tym na Wydziale Matematycznym sześć, a na Wydziale Przyrodniczym 47. Byli to pierwsi dyplomanci PWSP w Gdańsku.

Na Wydziale Matematycznym:

[...]

Na Wydziale Przyrodniczym:

[...]

Ciągłe starania tak ze strony rektoratu, jak i poszczególnych dziekanatów, a także młodzieży u władz ministerialnych wskazujące na niewłaściwość prowadzonego dotąd dwukierunkowego studium i płynącej stąd niemożliwości pełnego opanowania materiału naukowego spowodowały decyzję Ministerstwa o wprowadzeniu od początku roku akademickiego 1949–1950 studium jednokierunkowego na wszystkich trzech wydziałach. Tak więc rok akademicki 1949–1950 stał się dla uczelni rokiem przełomowym, gdyż z jednej strony absolwenci uzyskali – jak już poprzednio o tym była mowa – prawo nauczania w szkołach średnich, a wprowadzenie jednokierunkowego studium zrównywało ich w zupełności z absolwentami pierwszego stopnia uniwersytetów. Górowali oni oprócz tego nad tymi ostatnimi i tym, że byli po ukończeniu uczelni praktycznie przygotowani do zawodu nauczycielskiego, gdyż studiowali oprócz przedmiotu kierunkowego również przedmioty pedagogiczne oraz odbywali w czasie studiów praktykę pedagogiczną w szkołach ćwiczeń. Ten stan rzeczy wpłynął na to, że inne uczelnie Wybrzeża i ich młodzież zaczęły tak uczelnię [PWSP – przyp. red.], jak i [jej – przyp. red.] studentów traktować na równi z innymi. W tych warunkach, choć w ciągłej walce z trudnościami lokalowymi i pracownianymi, przystąpiono do organizacji roku akademickiego 1949–1950. Organizację poprzedziła odbyta w sierpniu 1949 roku konferencja z naczelnikiem Ministerstwa Oświaty [Edwardem – przyp. red.] Czernichowskim, na której po dłuższej wnikliwej dyskusji postanowiono utrzymać w PWSP w Gdańsku sześć kierunków studiów, a znieść na przyszłość jako studium kierunkowe na Wydziale Humanistycznym filologię słowiańską, a na Wydziale Przyrodniczym chemię. W ten sposób dla studentów pierwszego roku otwarto na Wydziale Humanistycznym, którego dziekanem został dr Stanisław Sosin⁵⁴, dwa kierunki, a mianowicie polonistyczny i historyczny, na Wydziale Matematycznym, którego dziekanem był nadal mgr Eustachy Tarnawski, kierunki matematyczny i fizyczny, a na Wydziale Przyrodniczym, którego dziekanem była nadal mgr inż. Maria Krynicka, kierunki biologiczny i geograficzny. Lata II i III studiów utrzymano aż do wygaśnięcia jako dwukierunkowe. Program studiów

⁵⁴ Stanisław Sosin (1892–?) – doktor, pracownik Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego (1939), wykładowca między innymi historii starożytnej oraz nauki o Polsce i świecie współczesnym w WSP w Gdańsku (od 1948).

uznano za równoznaczny z pierwszym stopniem studiów uniwersyteckich, a czas trwania studiów określono na trzy lata.

Uczelnia prowadziła własne Studium Wstępne pod kierownictwem mgr Emilii Narudzkiej. Uczelnia posiadała następujące pracownie i zakłady: Seminarium Filologiczne pod kierownictwem dra Kazimierza Meżyńskiego, Seminarium Historyczne pod kierownictwem prof. dra Stanisława Hoszowskiego, Zakład Matematyki pod kierownictwem dra Bronisława Czerwińskiego, Pracownię Fizyki pod kierownictwem mgr Stefanii Stipal, Pracownię Biologii pod kierownictwem Arseniusza Piryńskiego, Pracownię Chemiczną pod kierownictwem mgr Józefa Piliczewskiego⁵⁵, Pracownię Geograficzną pod kierownictwem dra Józefa Staszewskiego, Seminarium Pedagogiczne pod kierownictwem dr Romany Miller i Pracownię Psychologiczną pod kierownictwem dra Jana Bohuckiego.

W charakterze wykładowców zatrudnieni po uzgodnieniu z czynnikami partyjnymi i ministerialnymi zostali: prof. dr Ignacy Adamczewski, dr Jan Bohucki, dr Bronisław Czerwiński, Adam Dobrowolski, prof. inż. Łukasz Dorosz, Zdzisław Grabski, prof. dr Stanisław Hoszowski, mgr Tadeusz Komar, mgr inż. Maria Krynicka, inż. Michał Kryński, dr Kazimierz Kubik, prof. dr Kułakowski⁵⁶, dr Marian des Loges⁵⁷, dr Justyna Ławnicka, prof. dr Tadeusz Makowiecki, mgr Halina Masicka, dr Kazimierz Meżyński, prof. dr Ryszard Mienicki⁵⁸, dr Romana Miller, prof. dr Stefan Minc⁵⁹, mgr Emilia Narudzka, dr Wincenty Okołowicz⁶⁰, prof. dr Fryderyk Pautsh⁶¹, dr Wacław

⁵⁵ Józef Piliczewski (1901–1994) – chemik, pracownik Zakładu Chemii Organicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1925–1936), wykładowca WSP w Gdańsku (od 1948).

⁵⁶ Paweł Kułakowski (1904–1959) – geodeta, doktor, pracownik Politechniki Gdańskiej (1945–1959), profesor kontraktowy i kierownik Katedry Geodezji w Szkole Inżynierskiej w Szczecinie (1946–1953), wykładowca astronomii w WSP w Gdańsku (1949–1952).

⁵⁷ Marian des Loges (1898–1957) – bibliotekoznawca, filolog polski, doktor, pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie (1920–1930, 1932–1945), pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (1930–1932), nauczyciel w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim im. Adama Mickiewicza we Lwowie (1921–1930), wykładowca estetyki na Wydziale Architektury i Sztuki Politechniki Gdańskiej (1946–1951), wykładowca literatury polskiej w WSP w Gdańsku (1948–1952), dyrektor biblioteki Politechniki Gdańskiej (1950–1957).

⁵⁸ Ryszard Mienicki (1886–1956) – historyk, archiwista, pracownik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1921–1939), wykładowca UMK w Toruniu (1945–1956) i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku (1949–1952). Autor prac, między innymi: *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie w okresie 1793–1922*, *Inwentarze dóbr biskupstwa chełmińskiego (1646 i 1676)*.

⁵⁹ Stefan Minc (1914–2003) – chemik, profesor, wykładowca Uniwersytetu Warszawskiego (1935–1939, 1952–1984), pracownik (1945–1952) i dziekan Wydziału Chemii (1947–1951) Politechniki Gdańskiej, wykładowca Akademii Medycznej w Gdańsku (1948–1951) i WSP w Gdańsku (1951), podsekretarz stanu w Ministerstwie Oświaty i Szkolnictwa Wyższego (1962–1966).

⁶⁰ Wincenty Okołowicz (1906–1979) – geograf, profesor, pracownik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1933–1938), pracownik Instytutu Geologicznego w Wilnie (1941–1945), wykładowca Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (1945–1953) i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, dyrektor Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (1953–1959), pracownik Uniwersytetu Warszawskiego (od 1952). Autor publikacji, między innymi podręcznika *Klimatologia ogólna*.

⁶¹ Fryderyk Pautsch (1911–1992) – biolog, profesor, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (1936–1939, 1945), pracownik (1947–1982), dziekan Wydziału Lekarskiego (1956–1958), prorektor (1962–1965) Akademii Medycznej w Gdańsku, założyciel i kierownik Stacji Biologicznej w Górkach Zachodnich (1955–1974), pracownik Uniwersytetu Gdańskiego (1970–1974). Autor publikacji, między innymi: *Ze zjawiska regeneracji i transplantacji*, *U źródeł życia: zarys embriologii*.

Pawelski⁶², prof. dr Zdzisław Pazdro⁶³, dr Marian Pelczar⁶⁴, mgr Józef Piliczewski, Arseniusz Piryński, mgr Władysław Piotrowicz, inż. Tadeusz Pompowski, mgr Wanda Rachalska, Edward Rzeszowski⁶⁵, dr Stanisław Sosin, dr Józef Staszewski, mgr Stefania Stipal, prof. dr Tadeusz Sulma, mgr Eustachy Tarnawski, mgr Lucjan Tomasik⁶⁶, dr Urszula Wińska⁶⁷, prof. Dr Bronisław Włodarski, Stefan Wygonowski⁶⁸.

Praktyczną naukę języków obcych prowadzili: mgr Bernard Janik⁶⁹, inż. Eugeniusz Kontkowski⁷⁰, mgr Maria Mężnicka, Helena Porębska, lektorat języka łacińskiego mgr Maria Wujtewiczowa⁷¹, śpiew chórally Władysław Diering⁷².

Asystentami byli: Kazimierz Badziąg⁷³, mgr Stanisław Beniuszys⁷⁴, mgr Jan Blum, Zbigniew Kubiński, Lucjan Ławiński⁷⁵, mgr Waclaw Odyniec⁷⁶, Halina Pierścińska, Maria

⁶² Waclaw Pawelski (1914–1984) – matematyk, pracownik Politechniki Gdańskiej (1947–1975), pracownik kontraktowy WSP w Gdańsku (1948–1970).

⁶³ Zdzisław Pazdro (1903–1987) – hydrogeolog, profesor, pracownik Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1923–1939), laborant we Lwowskim Instytucie Politechnicznym (1939–1941), pracownik, kierownik Katedry Geologii Politechniki Gdańskiej (1946–1958), dziekan Wydziału Budownictwa Wodnego (1953–1954), pracownik (od 1958) i dziekan Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego (1966–1968). Autor podręcznika *Hydrogeologia ogólna*.

⁶⁴ Marian Pelczar (1905–1983) – historyk, wykładowca w Polskich Szkołach Handlowych Macierzy Szkolnej w Gdańsku (1934–1939), sekretarz Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki (1937–1939), dyrektor Biblioteki Miejskiej przekształconej w Bibliotekę Gdańską Polskiej Akademii Nauk (1945–1973), pracownik WSP w Gdańsku (1948–1958, 1962–1968). Autor publikacji, między innymi: *Gdańsk, Zarys dziejów Gdańskiego Towarzystwa Naukowego: 1922–1971*.

⁶⁵ Edward Rzeszowski (1888–?) – filolog rosyjski, nauczyciel w gimnazjach: w Nowozybkowie (1913–1915), Taszkencie (1915–1918), Chełmży (1921–1927). Dyrektor Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu (1927–1931), wykładowca WSP w Gdańsku (1947–1949) i UMK w Toruniu (1949–1952).

⁶⁶ Julian Tomasik (1919–1995), biolog, pracownik UMK w Toruniu (1946–1948), pracownik Akademii Medycznej w Gdańsku (1948–?).

⁶⁷ Urszula Wińska (1902–2003) – filolog polski, doktor, kierownik Sekcji Języka Polskiego Ośrodka Metodycznego Szkół Zawodowych w Gdańsku (1947–1957), pracownik WSP w Gdańsku, później Uniwersytetu Gdańskiego (1947–1972). Autorka publikacji, między innymi: *Błędy językowo-stylistyczne uczniów szkół podstawowych województwa gdańskiego, Więzi. Losy więźniarek z Ravensbrück*.

⁶⁸ Stefan Wygonowski (1893–1957) – wykładowca języka rosyjskiego na WSP w Gdańsku (1949–?), nauczyciel IX Liceum Ogólnokształcącego przy WSP w Gdańsku.

⁶⁹ Bernard Janik (1904–1977) – filolog niemiecki, nauczyciel w Gimnazjum Polskim w Gdańsku (1932–1939), dyrektor I Liceum Ogólnokształcącego w Gdańsku (1945–1948), kierownik Studium Języków Obcych Akademii Medycznej w Gdańsku (1956–1974), pracownik WSP w Gdańsku (od 1949).

⁷⁰ Eugeniusz Kontkowski (1888–1974) – inżynier, lektor języka rosyjskiego w WSP w Gdańsku.

⁷¹ Maria Wujtewicz (1917–?) – lektor łaciny w WSP w Gdańsku (1949–?).

⁷² Władysław Diering (1904–?) – lektor łaciny w WSP w Gdańsku.

⁷³ Kazimierz Badziąg (1921–2016) – fizyk, doktor, nauczyciel w: Państwowym Żerńskim Gimnazjum i Liceum w Sopocie (1948–1949), Liceum Pedagogicznym w Oliwie (1950–1952), IX Liceum Ogólnokształcącym przy Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej (1952–1961). Pracownik WSP w Gdańsku, a później Uniwersytetu Gdańskiego (1950–1991), kierownik Zakładu Metodyki Nauczania Fizyki przekształconego w Katedrę Metodyki Fizyki, a później Zakładu Dydaktyki Fizyki.

⁷⁴ Stanisław Beniuszys (1906–2005) – geolog, pracownik Litewskiego Instytutu Geologicznego (1941–1945), starszy asystent w Zakładzie Geologii Uniwersytetu Wileńskiego (1946–1947), pracownik Politechniki Gdańskiej (1947–1949), wykładowca Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, później Uniwersytetu Gdańskiego (1949–1974).

⁷⁵ Lucjan Ławiński (1920–1970) – biolog, genetyk, pracownik Zakładu Biologii Akademii Medycznej w Gdańsku (do 1970), pracownik WSP w Gdańsku (od 1950).

⁷⁶ Waclaw Odyniec (1922–1999) – historyk, profesor, asystent w Katedrze Historii Ziem Pomorza i Krajów Nadbałtyckich UMK w Toruniu (1946–1948), pracownik WSP w Gdańsku, a później Uniwersytetu Gdańskiego

Jamruchowicz, Helena Szańczuk, mgr Janina Szober, Józef Terlecki⁷⁷, Jan Winklewski⁷⁸, i Ryszard Wojtaś.

Na Studium Wstępnym oprócz wykładowców PWSP pracowali: mgr Halina Bentkowska⁷⁹, mgr Stefania Rynduchowa⁸⁰, mgr Andrzej Skórko, mgr Józef Wiśniewski i Czesław Wierusz-Kowalski⁸¹.

W tych warunkach, u początków reorganizacji uczelni, kiedy zatrudniała jedenastu profesorów habilitowanych, to jest w roku 1949, ukończyły ją i otrzymały dyplomy 52 osoby. Na Wydziale Matematycznym osiem, a na przyrodniczym 44.

Na Wydziale Matematycznym:

[...]

Na Wydziale Przyrodniczym:

[...]

W maju 1950 roku, w wyniku starań rektoratu, na skutek specjalnego pisma Ministerstwa Oświaty z dnia 22 maja 1950 roku DK-I-1606-50, absolwenci PWSP otrzymali prawo nauczania w szkołach średnich zawodowych, co było poważnym osiągnięciem ze względu na możliwość zatrudnienia w nich pewnej liczby absolwentów. Przydziałami pracy i rozdzielnikiem na poszczególne Kuratoria oraz DOSZ⁸² kierowało Ministerstwo Oświaty.

Stan liczbowy studentów w roku akademickim 1949–1950 przedstawiał się następująco: na Wydziale Humanistycznym były 144 osoby, na Matematycznym 95 osób, a na Wydziale Przyrodniczym 159. Razem oprócz Studium Wstępnego uczelnia liczyła więc 398 studentów.

Burzliwy rozrost uczelni zmuszał do zdobycia większej liczby pomieszczeń, gdyż dotychczasowe absolutnie nie dawały możliwości normalnego toku pracy. Dodatkową trudnością był fakt braku własnej szkoły ćwiczeń i konieczność posługiwania się w tym względzie szkołami średnimi leżącymi w dużej odległości od uczelni.

(1948–1992), dziekan Wydziału Humanistycznego (1981–1984). Autor wielu prac, między innymi: *Starostwo puckie w latach 1546–1678*, *Kaszubskie obrzędy i obyczaje. Wstęp do etnografii historycznej Kaszub w XVI–XVIII w.*

⁷⁷ Józef Terlecki (1925–2006) – fizyk, profesor, pracownik Akademii Medycznej w Gdańsku (1947–1995), na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych asystent WSP w Gdańsku, przewodniczący Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Fizycznego (1963–1965). Autor ponad siedemdziesięciu prac oraz piętnastu skryptów i podręczników, między innymi publikacji *Ćwiczenia laboratoryjne z fizyki i biofizyki*.

⁷⁸ Jan Winklewski (1920–2000) – pedagog, geograf, doktor, pracownik WSP w Gdańsku, a później Uniwersytetu Gdańskiego (1951–1990), wykładowca UMK w Toruniu (1970–1980), nauczyciel I Gdańskiego Liceum Społecznego (1990–2000). Autor prac, między innymi: *Metodyka nauczania geografii dla Studiów Nauczycielskich*, *Nauczanie podstaw geografii*.

⁷⁹ Halina Bentkowska (1911–1979) – chemik, doktor.

⁸⁰ Stefania Rynduch (1904–1996) – matematyk, nauczycielka w Gimnazjum Polskim w Gdańsku (1933–1938) i w Szkole Średniej Macierzy Szkolnej (1938–1939), pracownik WSP w Gdańsku (1949–1970).

⁸¹ Czesław Kowalski-Wierusz (1882–1984) – malarz, autor takich prac jak *Pejzaż*, *Znaczek* czy *Portret mężczyzny*.

⁸² Dyrekcja Okręgowa Szkolnictwa Zawodowego.

Dostrzegając te trudności, rektor przekonał Wydział Oświaty PWRN⁸³ o potrzebie kreowania przy uczelni rozwojowego liceum ogólnokształcącego, którego dwie klasy, to jest ósmą i dziewiątą, otwarto w obrębie uczelni już od początku roku szkolnego 1950–1951, powierzając kierownictwo mgr Emilii Narudzkiej. Liceum to nie rozwiązało, co prawda, w pełni potrzeb uczelni w zakresie praktyki studenckiej, ale dało możliwość koncentracji zajęć praktycznych w obrębie PWSP. Korzystano oprócz tego nadal w zakresie praktyki i z innych szkół średnich Gdańska, a w szczególności z I i II Liceum.

Kreowanie wspomnianego wyżej liceum rozwojowego pozwoliło zgrupować w nim możliwie najlepszy zespół dydaktyków tych specjalności, które studiowała młodzież PWSP. Otwarcie szkoły ćwiczeń wiązało się z ostatecznym usunięciem z gmachu Liceum Spółdzielczego i przeniesieniem go do Sopotu. Postępujący wciąż, burzliwy rozwój uczelni oraz duży napływ do niej młodzieży, sięgający u progu roku akademickiego 1950–1951 liczby 650 osób, postawiły przed jej kierownictwem zadania znacznego zwiększenia liczby pracowników naukowych i wykładowców. Liczba ich sięgnęła teraz osiemdziesięciu osób. Zwiększyła się liczba zakładów, pracowni i seminariów, doszedł Zakład Marksizmu-Leninizmu pod kierunkiem Zdzisława Kochańskiego, rozbito Seminarium Filologiczne na dwa zakłady, a mianowicie na Zakład Historii Literatury pod kierownictwem prof. dra Romana Pollaka⁸⁴ z Poznania i Zakład Językoznawstwa pod kierownictwem dra Kazimierza Mężyńskiego. Inne pozostały na razie bez zmiany. Zespół wykładowców przedstawiał się w tym roku następująco: prof. dr Ignacy Adamczewski, mgr Irena Anyż, mgr Jan Blum, dr Jan Bohucki, dr Andrzej Bukowski⁸⁵, Albin Czarnecki, dr Bronisław Czerwiński, Adam Dobrowolski, dr Juliusz Dobrowolski, prof. inż. Łukasz Dorosz, dr Alicja Horak, prof. dr Stanisław Hoszowski, mgr Bernard Janik, Zdzisław Kochański, mgr Tadeusz Komar⁸⁶, mgr inż. Maria Krynicka, inż. Michał Kryński, dr Kazimierz Kubik, prof. inż. Paweł Kułakowski, prof. dr Jadwiga Lechicka⁸⁷, dr Marian Des Loges, dr Krystyna Ławnicka, dr Kazimierz Łomniewski,

⁸³ Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

⁸⁴ Roman Pollak (1886–1972) – historyk literatury, profesor, wykładowca Uniwersytetu Rzymskiego (1923–1929), wykładowca Uniwersytetu Poznańskiego (1929–1939) i Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (1945–1960), wykładowca (1940–1945), dziekan Wydziału Humanistycznego (1941), prorektor (1942) i rektor (1943–1945) Tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Autor wielu prac, między innymi: *Wśród literatów staropolskich*, *Poezja Warszawy*.

⁸⁵ Andrzej Bukowski (1911–1997) – historyk literatury, profesor, pracownik Instytutu Bałtyckiego (1945–1950), pracownik (1950–1970) i rektor WSP (1956–1962) w Gdańsku. Autor wielu prac, między innymi: *Regionalizm kaszubski: ruch naukowy, literacki i kulturalny. Zarys monografii historycznej*, *Gdynia. Sylwetki ludzi, oświata i nauka, literatura i kultura*.

⁸⁶ Tadeusz Komar (1913–1997) – geograf, pracownik Uniwersytetu Wrocławskiego (1946–1949), pracownik Zakładu Oceanografii Polskiego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (1949–1954, 1962–1992), kierownik wrocławskiego oddziału PIHM (1954–1965).

⁸⁷ Jadwiga Lechicka (1898–1965) – historyk, profesor, nauczycielka w Prywatnym Gimnazjum im. Z. Strzałkowskiej we Lwowie (1922–1929), wizytatorka szkół średnich w Łodzi (1930–1931) i Warszawie (1931–1936), nauczycielka w Gimnazjum Państwowym im. J. Lelewela i Gimnazjum im. J. Słowackiego (1936–1939), pracownik Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1946), pracownik (1946–1965) i prodziekan (1954–1956), potem dziekan (1956–1958) Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu, wykładowca WSP w Gdańsku (1950–1951). Autorka prac, między innymi: *Szkoła w życiu codziennym: spostrzeżenia i refleksje*, *Józef Wybicki – życie i twórczość*.

mgr Halina Masicka, mgr Maria Mężnicka, dr Kazimierz Mężyński, prof. dr Ryszard Mienicki, dr Romana Miller, dr Jan Moniak, mgr Emilia Narudzka, mgr Waclaw Odyniec, prof. dr Fryderyk Pautsch, mgr Jan Pastwa⁸⁸, dr Olga Pazdro⁸⁹, prof. dr Zdzisław Pazdro, dr Marian Pelczar, mgr Józef Piliczewski, Arseniusz Piryński, prof. dr Roman Pollak, dr Tadeusz Pompowski, mgr Edmund Rabowicz⁹⁰, Franciszek Rechowicz⁹¹, Edward Rzeszowski, dr Aleksandra Skocka, mgr Irena Sokołowska, dr Stanisław Sosin, dr Józef Staszewski, mgr Stefania Stipal, prof. dr Tadeusz Sulma, mgr Eustachy Tarnawski, mgr Lucjan Tomasik, dr Urszula Wińska, prof. dr Bronisław Włodarski, Stefan Wygonowski, mgr Maria Wujtowiczowa. Oprócz powyższych na Studium Wstępnym wykładali: mgr Halina Bentkowska, mgr Stefania Rynduchowa, mgr Andrzej Skórko i Czesław Wierusz-Kowalski.

Funkcje asystentów pełnili: Czesław Antonowicz, mgr inż. Tadeusz Badzio, Kazimierz Badziąg, mgr Witold Barczuk, mgr Stanisław Beniuszys, mgr Jan Blum, Emilia Boruk, Stanisław Flakowski, Maria Grzybek, mgr Elżbieta Gutkowska, Władysław Kolka, Anna Kusiba, Tadeusz Lesiak⁹², Lucjan Ławiński, mgr Anna Majewska, mgr Halina Masicka, Kazimierz Martuszewski, mgr inż. Roman Mastalerz, mgr Maria Maternicka, Władysław Niewiarowski⁹³, Wiesław Nowakowski, mgr Waclaw Odyniec, Henryk Patocki, mgr Edmund Rabowicz, Tadeusz Ruzga, Waclaw Sadowski, mgr Janina Szober, mgr Marian Szudarski, Józef Terlecki, Władysław Wcisło, Marian Wieliński i Jan Winklewski.

W roku 1950 uczelnię opuściło 75 dyplomantów. Na Wydziale Humanistycznym sześciu, na Matematycznym 25, na Przyrodniczym 48.

Na Wydziale Humanistycznym:

[...]

Na Wydziale Matematycznym:

[...]

⁸⁸ Jan Franciszek Pastwa (1901–1973) – geograf, pracownik szkół podstawowych w Swarzędzu, Poznaniu, Wolsztynie i Bydgoszczy (1923–1932), nauczyciel w Gimnazjum Polskim Macierzy Szkolnej w Gdańsku (1932–1939), pracownik WSP w Gdańsku (1950–1952), pracownik Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej.

⁸⁹ Olga Pazdro (1905–1984) – geolog, profesor, pracownik między innymi Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Politechniki Gdańskiej i Instytutu Nauk Geologicznych PAN.

⁹⁰ Edmund Rabowicz (1928–1987) – historyk literatury, doktor, pracownik WSP w Gdańsku (1950–1987). Autor prac, między innymi: *Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł*, „Przewodniki warszawskie” 1779.

⁹¹ Franciszek Rechowicz (1911–1980) – pedagog, nauczyciel wychowania fizycznego, pracownik Gimnazjum im. ks. Kołłątaja w Łucku (1935–1939), kierownik Studium Wychowania Fizycznego WSP w Gdańsku, a później SWF Uniwersytetu Gdańskiego (1952–1976 lub 1972).

⁹² Tadeusz Lesiak (1925–1998) – chemik, profesor, pracownik WSP w Gdańsku (1951–1952), pracownik (1957–1995) i dziekan Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UMK w Toruniu (1969–1972). Autor między innymi pracy *Związki heterocykliczne*.

⁹³ Władysław Niewiarowski (1924–2015) – geograf, profesor, pracownik Gimnazjum i Liceum w Gdańsku (1948–1950), pracownik WSP w Gdańsku (1950–1952, 1965–1967), pracownik (1952–1994) i dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK w Toruniu (1972–1975). Autor wielu prac, między innymi: *Formy polodowcowe i typy deglacjacji na Wysoczyźnie Chełmińskiej, Zarys zmian środowiska geograficznego okolic Biskupina pod wpływem czynników naturalnych i antropogenicznych w późnym glacie i holocenie*.

Na Wydziale Przyrodniczym:

[...]

Styczeń roku 1951 przyniósł uczelni nowe poważne osiągnięcia. Ministerstwo zdecydowało wówczas o otwarciu przy uczelni Studium Zaocznego, a na jego dyrektora powołano prorektora dra Jana Bohuckiego. Na Studium uruchomiono dwa kierunki, a mianowicie matematyczny i fizyczny. W ten sposób zrealizowane zostały wysiłki nowego kierownictwa uczelni, które od wielu miesięcy zabiegało o powołanie takiego Studium w Ministerstwie. W roku akademickim 1951–1952 uczelnia liczyła na studium stacjonarnym pięciuset studentów, a na zaocznym czterystu. W tym również roku otwarto w uczelni Studium Wojskowe, które pozwalało młodzieży już w czasie studiów odbyć służbę wojskową i uzyskać stopień oficerski. Organizację i prowadzenie tego Studium powierzono majorowi WP Bogusławskiemu.

Jak wynika z powyższego, rok 1951–1952 zaznaczył się pełnym rozwojem uczelni. Rozpoczęła pełniejszą niż dotąd działalność podstawowa organizacja PZPR, która grupowała w swoim łonie około sześćdziesięciu osób, tak spośród grona profesorskiego, jak i spośród młodzieży. Ożywiła się organizacja ZNP, która prowadziła w dwu poziomach szkolenie ideologiczne członków. Działało Koło Asystentów, czynna była organizacja ZSL. Dobrze rozwijała się praca ZMP, pracowały nienagannie Koła Naukowe. Młodzież uczyła się i pracowała społecznie.

W roku 1951 uczelnię opuściło 86 dyplomantów. Na Wydziale Humanistycznym dziewiętnastu, na Matematycznym czternastu, na Przyrodniczym 53.

Na Wydziale Humanistycznym:

[...]

Na Wydziale Matematycznym:

[...]

Na Wydziale Przyrodniczym:

[...]

W tym stanie rzeczy, nie wiadomo dla jakich przyczyn, Ministerstwo dokonało w styczniu 1952 roku zmiany na stanowisku prorektora. Ze stanowiska tego odwołany został dr Jan Bohucki, a na jego miejsce przyszedł mgr Roman Czernecki, dotychczasowy Kierownik Wydziału Oświaty PWRN w Zielonej Górze. Reprezentował on inny niż dotychczas kierunek polityki personalnej w obsadzie kadr uczelni. Dążył do oparcia zespołu wykładowców o siły miejscowe, był przeciwnikiem zatrudniania w uczelni profesorów dojeżdżających, choć habilitowanych, a wobec braku na Wybrzeżu sił w pełni kwalifikowanych wysunął tendencję oparcia się w obsadzie kadrowej o nauczycieli szkół średnich i zatrudnienia ich w charakterze wykładowców uczelni. Potrafił przekonać o słuszności swojej linii postępowania czynniki

ministerialne i w związku z tym rozpoczął akcję zmierzającą do zmiany kadr wykładowców, nie przebiegając w tym względzie w środkach.

W tym czasie, prawdopodobnie na skutek starań ze strony mgra Czerneckiego, zjechała na teren uczelni komisja ministerialna, która przeprowadziła z poszczególnymi wykładowcami, jak też i z młodzieżą – niestety, bez udziału czynników kierujących uczelnią, a w szczególności bez udziału urzędującego wówczas rektora Dobrowolskiego – szereg tajemniczych konferencji. Te konsultacje i tajemne rozmowy prowadziły do zasugerowania czynnikom ministerialnym konieczności zmiany na stanowisku rektora. Prorektor Czernecki, jak się później okazało, nie darzył nikogo z dotychczas pracujących w uczelni wykładowców – łącznie z rektorem – zaufaniem. Taki stan rzeczy, choć komisja nie wskazała na żadne uchybienia, nie sprzyjał pracy urzędującego rektora, za którego plecami szły tajemne knowania i zdobywanie taniej popularności wśród młodzieży oraz ustawianie czynników ministerialnych przeciw urzędującemu kierownikowi uczelni.

Do tego dołączyła się jeszcze decyzja Ministerstwa z czerwca 1952 roku o likwidacji w PWSP w Gdańsku kierunku polonistycznego od początku roku akademickiego 1952–1953. Nie pomogły natychmiastowe starania, urgensy⁹⁴ i delegacje, i to nieprze-myślane zarządzenie weszło w życie, toteż kierunek polonistyczny od roku 1952–1953 na jeden rok przestał istnieć.

Likwidacja kierunku polonistycznego, brak zaufania do pracującego w uczelni zespołu wykładowców, tendencje do rezygnacji z dojeżdżających i z dochodzących do uczelni profesorów habilitowanych oraz zastąpienie ich siłami o niższych kwalifikacjach groziły uczelni, która ostatnio bardzo się pod względem naukowym dźwignęła, kryzysem i wymagały pełnej mobilizacji sił wszystkich tych ludzi, którzy w uczelni pozostali.

Ich to zasługą jest, że uczelnia w konsekwencji nie upadła, ale po przejściu omówionych wyżej wstrząsów i po odejściu mgra Czerneckiego dźwignęła się na nowo, niestety dopiero po kilku latach.

W tych okolicznościach Ministerstwo odwołało z końcem roku akademickiego 1951–1952 rektora Dobrowolskiego, nakazując mu oddanie urzędowania właśnie prorektorowi Czerneckiemu, co ten – uzyskując od Ministerstwa urlop bezpłatny – uczynił.

Wśród tych wstrząsów ukończyło uczelnię w roku 1952 161 dyplomantów. Na Wydziale Humanistycznym 79, na Matematycznym 44, a na Przyrodniczym 38.

⁹⁴ Urgens – ponaglenie.

Literatura

- Andrzejewski M., 2006, *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej (1946–1970)* [w:] M. Andrzejewski, L. Mokrzecki, J.A. Włodarski, *Zarys dziejów Uniwersytetu Gdańskiego*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Badziąg K.A., 2005, *Zanim powstał Uniwersytet Gdański*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Czarnik A., 2005, *Moje powroty do przeszłości*, [t.] 1: *Dzieciństwo i młodość*, Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.
- Dobrowolski A., 1958, *List do rektora WSP w Gdańsku z dnia 19 lipca 1958 r.*, Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego, Czytelnia Zbiorów Specjalnych, 2/dokum.
- Eisler J., 2008, „Polskie miesiące” czyli Kryzys(y) w PRL, Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej.
- Gulda M., 1971, *Proces przystosowania do roli studenta (na przykładzie WSP w Gdańsku)*, Warszawa: Międzyuczelniany Zakład Badań nad Szkolnictwem Wyższym.
- Grzybowski R., 1998a, *Okoliczności powstania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku i rozwój jej infrastruktury w latach 1946–1949*, „Rocznik Gdański”, t. 58, z. 1.
- Grzybowski R., 1998b, *Dobór i wymiana kadry nauczycielskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku w latach 1946–1956*, „Rocznik Gdański”, t. 58, z. 2.
- Grzybowski R., 2010, *Wyższe Szkoły Pedagogiczne w Polsce w latach 1946–1956*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kalembka S. (red.), 1995, *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Mikołaja Kopernika 1945–1994. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołombowski, R. Karpiesiuk, Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.
- Mężyński K., 1961, *Kilka wspomnień z pierwszych lat PWSP w Gdańsku*, Archiwum Państwowe w Gdańsku, 1317/116.
- Miller R., 1961, *Fragmenty wspomnień na 15-lecie WSP*, Archiwum Państwowe w Gdańsku, 1317/116.
- Opacki Z., 2015, *Problematyka rosyjska w badaniach historyków gdańskiego środowiska naukowego w drugiej połowie XX i początkach XXI wieku*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, R. 13, z. 1.
- Rogowska-Cybulska E., 2006, *Takie były początki..., rozmowa Ewy Rogowskiej-Cybulskiej z Profesorem Reginą Pawłowską* [w:] *Z dziejów językoznawstwa polonistycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku i na Uniwersytecie Gdańskim (1947–2005)*, red. J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska, J. Treder, Gdańsk–Sopot: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Taraszkiewicz J., 2001, *Kierunki badań w Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego w latach 1953–2001*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 13–14.
- Wendt J.A. (red.), 2016, *70 lat gdańskiego ośrodka geograficznego. Teraźniejszość i przeszłość*, Warszawa 2016.
- Widernik M., 1980, *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Gdańsku w latach 1946–1970* [w:] M. Widernik et al., *Uniwersytet Gdański i jego poprzedniczki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.